

LIMBURGSE STEMMEN

— 1 —

JEAN-PAUL COENEN

DE VOORUITGANG
VOLGT DE SLIMSTE,
NIET DE GOEDKOOPSTE

LIMBURGSE STEMMEN:
JEAN-PAUL COENEN

**DE VOORUITGANG
VOLGT DE SLIMSTE,
NIET DE
GOEDKOOPESTE**

VOORWOORD

TERUGKIJKEN OM VOORUIT TE GAAN

Limburg is gevormd door opeenvolgende kantelmomenten. De ontdekking van steenkool, de uitbouw en sluiting van de mijnen, de opkomst en neergang van Ford Genk: het zijn gebeurtenissen die het economische en maatschappelijke weefsel van onze provincie blijvend hebben beïnvloed. Limburg leeft al meer dan een eeuw met verandering als constante factor. Daarom beschouwen wij reconversie niet als een tijdelijke opdracht, maar als een structurele uitdaging.

In *Limburgse stemmen* laten we degenen aan het woord die op strategische momenten richting gaven aan de ontwikkeling van onze provincie. Hun getuigenissen tonen niet alleen de kwetsbaarheid van Limburg in tijden van omwenteling, maar ook de veerkracht waarmee telkens opnieuw nieuwe perspectieven werden gecreëerd.

We blikken in deze reeks terug om vooruit te kunnen kijken. Het Toekomstcontract Limburg, het Limburgplan, SALK en SALKturbo zijn verschillende generaties toekomstbeleid, telkens ingegeven door nieuwe omstandigheden, maar verbonden door één lijn: Limburg boekt vooruitgang wanneer

het zijn eigen strategie durft te bepalen, met duidelijke keuzes en gedeelde verantwoordelijkheid.

Dit boek is daarom ook een uitnodiging. Een uitnodiging om de Limburgse ontwikkeling te blijven benaderen vanuit samenhang: tussen economie en cultuur, tussen ruimte en mobiliteit, tussen onderwijs en ondernemerschap. En vooral: een uitnodiging om gezamenlijk te werken aan de volgende hoofdstukken van de transitie van Limburg. Want het werk is niet af.

Tom Vandeput, voorzitter POM Limburg
Noël Slangen, algemeen directeur POM Limburg

Als er ooit een boek geschreven wordt over economische reconversie, zal Belgisch Limburg ongetwijfeld op de cover staan. De voormalige mijnregio wist tegenslag na tegenslag te overwinnen en wist in 2022 een plaats te veroveren in de Europese top 20 van meest competitieve regio's. Het verhaal van die Limburgse transitie kent vele auteurs. In 'Limburgse stemmen' laten we mensen die een belangrijke rol speelden in dit proces aan het woord, zowel de voortrekkers op de voorgrond, als de harde werkers in de coulissen.

Ondanks zijn rijzige gestalte stond Jean-Paul Coenen decennialang in de schaduw van de Limburgse *powers that be*. Van topministers Steve Stevaert en Patrick Dewael over gouverneurs Louis Roppe en Herman Reynders tot managers Stijn Bijmens en Thyl Gheyselinck. De man werkte in verschillende hoedanigheden voor een boel belangrijke organisaties in de provincie Limburg: Concentra, LRM, LISOM, Ubizen, Provincie Limburg, TV Limburg en de Vlaamse Huisvestingsmaatschappij. Afhankelijk aan wie je het vraagt, is Coenen voor de ene Gandalf en voor de andere Saruman. "Als ik Coenen in een vergadering zag opduiken, wist ik dat er een politiek draagvlak was voor een moeilijke beslissing", zegt een Limburgs toppoliticus daarover. Feit is dat de man al een hele tijd de geheimen van Limburg minzaam met zich meedraagt.

Jarenlang zweeg hij, ondanks aandringen van talloze journalisten. Nu spreekt een van Limburgs trouwste topambtenaren Jean-Paul Coenen (76). "Een ambtenaar heeft geen mening, die moet alleen luisteren, gematigd het een naar het ander doorduwen", zegt hij daar zelf over. Maar nu de herfst van zijn leven aanbreekt, wil hij voor een keer wél eens zijn mening geven. Waarschuwen eerder. Want het bilan dat hij opmaakt laat zien dat het werk niet af is.

DEEL I

OORSPRONG EN IDENTITEIT

De Limburgse oerknal

Maar eerst moeten we, zoals in elk goed verhaal, terug naar het begin. De Limburgse oerknal. Het was een eerder Belgische zomerdag, die eerste augustus in 1901 toen professor André Dumont, een briljant maar koppig geoloog uit Luik, zijn laarzen stevig plantte in de zanderige grond nabij As. Al jaren werd hij in academische kringen meewarig aangekeken wanneer hij zijn theorie herhaalde: dat de rijke steenkoollagen van Wallonië zich zouden uitstrekken tot ver in het onbekende noorden, tot in Limburg, waar niemand ooit iets anders dan zand en leem had gevonden. “Steenkool in Limburg?”, klonk het in Leuven en Brussel. “Daar groeien alleen dennenbomen en heide.” Maar Dumont geloofde niet in grenzen. Niet boven, en zeker niet onder de grond. Gewapend met kaarten en kompas trok Dumont door het Kempens landschap. Met een klein team, spade en primitieve boor, begon hij aan een reeks boringen, keer op keer zonder resultaat. Zijn collega’s gaven het op. De pers lachte hem uit. Zijn financiering droogde op. Maar Dumont groef verder, letterlijk.

En dan, op 1 augustus 1901, net buiten het dorpje As, klonk plots het schrapende geluid van metaal op steen, diep onder de oppervlakte. De boring op 541 meter diepte bracht niet alleen steen omhoog, maar iets veel zwarter, glanzender, levendiger: antraciet, de koning onder de steenkoolsoorten. Binnen enkele decennia zouden steden verrijzen rond die plek: Genk, Beringen, Eisden. Tientallen duizenden arbeiders uit Italië, Polen, Turkije en Griekenland zouden naar deze bodem migreren, gelokt door het zwarte goud dat Dumont uit de duisternis had gehaald.

Het Limburgsche Vraagstuk

Maar zoals zo vaak in de vaart der volkeren, liep niet alles op wieltjes. En precies daar introduceert Jean-Paul Coenen een opvallend nieuw personage: professor Karel Pinxten. Grootoom en naamgenoot van de latere minister, maar vooral: priester, econoom en bovenal een visionair pionier. In 1938 schreef hij een vlammend essay onder de titel *Het Limburgsche Vraagstuk*, een tekst die vandaag nauwelijks nog gekend is, maar volgens Coenen “nog niets aan actualiteit heeft ingeboet”. “Tijdens mijn prille carrière, ergens in de jaren zeventig, botste ik in het Provinciaal Archief op dat boekje van professor Pinxten. Ik was pas afgestudeerd aan de Gentse universiteit en werkte als medewerker van gouverneur Louis Roppe. Die stuurde me voortdurend naar dat archief om boeken op te halen. Ik moest ze lezen en aan het einde van de week de essentie voorlezen aan de gouverneur. Zo ben ik voor het eerst op Pinxtens werk gestoten.” Het boekje zou Coenen nooit meer loslaten.

“In één woord, het zelfbewuste Vlaanderen staat aan een keerpunt van zijn geschiedenis en wil eigenmachtig over zijn rijkdommen beschikken om zijn volksgemeenschap

schoon en edel te maken”, schreef Pinxten. “Heel Vlaanderen moet dat weten. Het eenvoudigste ‘boerke’ van een ver afgelegen Kempisch gehucht ook.” Voor Jean-Paul Coenen, zelf decennialang topambtenaar in de provincie, is het een tekst die hem nooit losliet. “Pinxten had een vlijmscherpe pen en een heldere geest”, zegt hij. “Al in 1937 schreef hij dat Limburg dankzij de steenkool welvaart kende, maar dat het er niet in slaagde een eigen culturele identiteit te ontwikkelen. En dan zei hij: ‘Als je geen culturele identiteit kunt ontwikkelen, vergeet het dan maar.’ Ik vrees dat hij toen al gelijk had.”

Cultuur als reconversiemotor

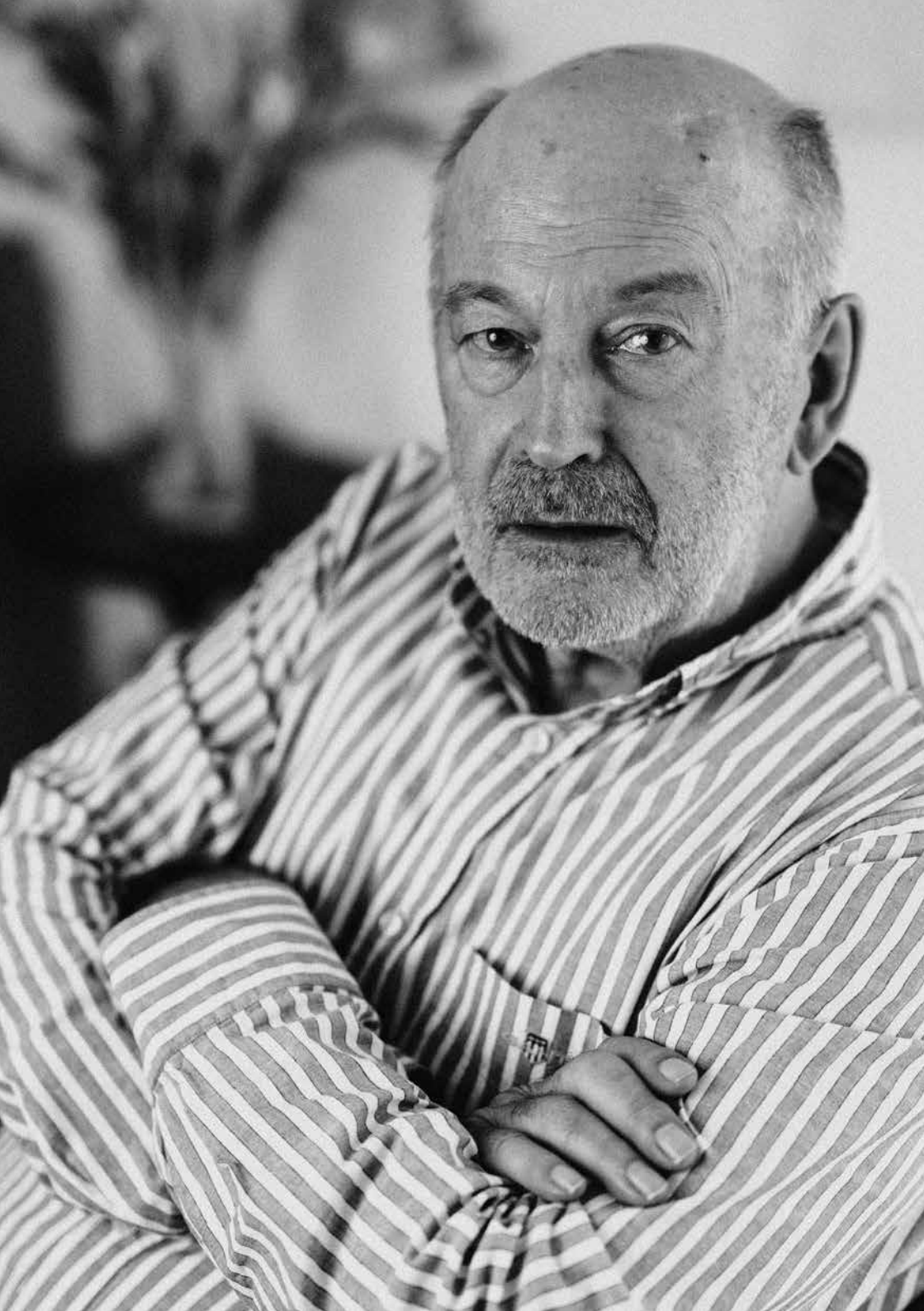
“Cultuur is vaak de motor van reconversie omdat ze een streek opnieuw identiteit en betekenis geeft”, verduidelijkt Coenen. “In regio’s die ooit sterk afhankelijk waren van één industrie, zoals de mijnstreek in Limburg, het Ruhrgebied in Duitsland of Nord-Pas-de-Calais in Frankrijk, heeft men geleerd dat een louter economische aanpak onvoldoende is. Wanneer de fabriekspoorten sluiten, verdwijnt niet alleen werk, maar ook trots en samenhang. In de jaren na de mijnsluitingen werd in Limburg nog nooit zoveel heroïne en cocaïne verkocht. Dat zegt genoeg. Daarom is cultuur zo belangrijk: ze vormt het bindmiddel tussen verleden en toekomst. Door oude mijnsites om te vormen tot musea, podia, ateliers en toeristische trekpleisters, herwin je niet enkel erfgoed, maar ook zelfvertrouwen. Kijk naar het Ruhrgebied, waar industriële kathedralen vandaag symbool staan voor creativiteit en nieuwe bedrijvigheid. Oude mijnsites werden met grote visie omgevormd tot musea, podia en creatieve broedplaatsen. Communicatie is het belangrijkste wat je kunt doen, leerde ik op studiereizen naar het stadje Hamm in de noordoosthoek van het Ruhrgebied. Duitsers plannen, herplannen en communiceren intensief. Daar kunnen wij hier veel van le-

ren. Maar evengoed naar Nord-Pas-de-Calais, waar kunst, gastronomie en streekidentiteit hand in hand gingen met heropleving.”

Coenen denkt hierbij concreet aan de kansen die er liggen in de Limburgse wijncultuur. “Voor Limburg veel meer dan een landbouwactiviteit: ze weerspiegelt de identiteit, het vakmanschap en de vernieuwingskracht van de regio. De glooiende Haspengouwse heuvels, met hun kalkrijke bodems, vormen een ideaal terroir voor kwaliteitswijnen die inmiddels ook internationaal erkenning krijgen. Wijnbouw creëert lokale werkgelegenheid, stimuleert toerisme en versterkt het imago van Limburg als streek van verfijning en gastvrijheid. Tegelijk draagt ze bij aan duurzaam landschapsbeheer: wijngaarden behouden open ruimte, bevorderen biodiversiteit en tonen dat landbouw en natuur perfect kunnen samengaan. De Limburgse wijntraditie, die teruggaat tot de middeleeuwen, is bovendien een vorm van cultureel erfgoed die vandaag opnieuw bloeit. Wijntoerisme, evenementen en samenwerking met Europese wijnregio’s geven Limburg een verfijnde uitstraling en maken van de wijnrank een krachtig symbool van reconversie: waar ooit mijnschachten het landschap bepaalden, staan nu wijngaarden die kwaliteit, traagheid en toekomstgerichtheid uitstralen.” En dan komt de waarschuwing.

“Enkel de wijnstokken zijn niet voldoende. Want als we niet opletten verzuimen we opnieuw om die kwaliteiten te commercialiseren.” Dat gebrek aan marktontwikkeling is volgens hem de rode draad doorheen vijftig jaar reconversiebeleid. Coenen haalt het voorbeeld van de Zuid-Limburgse fruitsector aan, waar de macht van de veilingen en vooral de lobby van Hoogstraten jarenlang het landschap bepaalde. “Als je de commercialisering uit handen geeft, ben je de

eigenaar van je eigen product niet langer. Dan heb je nul”, zegt Coenen scherp. “PCFruit in Sint-Truiden kwam er wel, maar zonder sterke marktstrategie bleef de impact volgens hem beperkt. Het onderzoek zat goed, maar wat heb je aan onderzoek als je geen toegang tot de consument bouwt?” Diezelfde dynamiek zag hij terug bij de grote reconversiedossiers in de jaren 2000. Tijdens de verdeling van de eerste SALK-middelen werd achter de schermen hard gelobbyd. Coenen verwijst naar vergaderingen waar beslissingen over strategische investeringen vielen. Imec, biomedica, fijnchemie: projecten die volgens hem in Limburg hadden kunnen landen, maar door Brusselse telefoontjes richting Leuven verdwenen. “Ik herinner me nog hoe Urbain Vandeurzen tijdens een cruciale vergadering gebeld werd. Plots moest alles naar Leuven. Limburg bleef achter met beloftes.” Het gevolg is volgens Coenen structureel zichtbaar: Limburg blijft steken op te weinig spin-offs, te weinig kennisverankering en te weinig internationale slagkracht. “Leuven haalt er twaalf per jaar. Wij anderhalve. Oxford meer dan honderd. Dat toont alles.” En toch ziet hij potentieel. Maar dan moet Limburg eindelijk durven kiezen voor toegevoegde waarde, hogere kennis en een consequente langetermijnstrategie. “Zolang we dat niet doen”, zegt Coenen, “zakken we bij elke conjuncturele tegenwind opnieuw door het ijs.”

DEEL II

GROEI, HET GEVOLGDE PAD EN DE KOSTPRIJS

Een “Malthusiaanse toestand”

Maar terug naar professor Pinxten. Die waarschuwde voor wat hij een ‘opgedrongen economische Malthusiaanse toestand’ noemde, waarin Limburg groeide in productiecijfers, maar verarmde in geest. Hij hekelde het feit dat de Vlaamse economie grotendeels ‘in volksvreemde en door de band volksvijandige handen’ terecht kwam, terwijl de eigen intellectuelen zwegen. “Politiekers slagen er niet gemakkelijk in”, schreef hij nog, “omdat zij steeds van het verstorende epicentrum van private of partijbelangen uitgaan.” Volgens hem rustte de plicht tot waakzaamheid dan ook bij de echte leiders: de denkers. Coenen knikt. “Voor Pinxten stonden economie en cultuur niet naast elkaar, maar boven elkaar: de economie was er om de cultuur te dienen. Vandaag is dat omgekeerd: cultuur is een bijlage, een bijzaak. Pinxten begreep dat een regio pas echt vooruitgaat als ze weet wie ze is. Hij koppelde economie aan waarden, aan gemeenschap, aan richting. Hij bracht arbeiders en zelfstandigen samen in een breed soci-

aal-economisch denkkader. Iets wat we vandaag pijnlijk missen.” Zijn cijfers zijn, ook in retrospectief, indrukwekkend. In de Kempen werd gemiddeld 1.109 ton per concessie en per exploitatiecentrum gedolven. In Wallonië, waar men in 1937 78 concessies en 169 uitbatingscentra telde, was dat amper 279 ton per concessie en 137 ton per exploitatiecentrum. De lagen in Limburg waren dikker, regelmatiger en efficiënter. Het resultaat: een ondergrondarbeider in Limburg produceerde gemiddeld 17.000 kilo per dag. In Wallonië: 1.100 kilo. “Voor het eerst draaiden de balansen van het Kempens bekken in het zwart”, schreef Pinxten, zichtbaar opgetogen.

Maar ironisch genoeg verdwenen die zwarte cijfers weer even snel als ze gekomen waren. Want de winsten die de Limburgse mijnen genereerden, verdwenen niet naar de provincie zelf, maar vloeiden grotendeels richting Wallonië, meer bepaald naar het verouderde en noodlijdende staalbekken langs de Samber en de Maas. “De opbrengst van onze productiviteit werd gebruikt om een ander industrieel model kunstmatig in leven te houden. En zo zagen wij de centen letterlijk verdampen, samen met de kans om hier een eigen economisch verhaal te schrijven.” Maar tegelijk stelde Pinxten een onheilspellende vraag: “Zullen deze ontzaglijke rijkdommen heilvol of rampspoedig worden voor de Vlaamse cultuur?” Voor Coenen is het antwoord helder: “We hebben kansen gehad, maar we hebben ze niet verzilverd. Omdat we bleven denken dat groei genoeg was. Maar zonder identiteit, zonder gedeeld verhaal, zonder ideologie, is er geen echte vooruitgang. Pinxten begreep dat. Vandaag is die boodschap dringender dan ooit.”

Van boerenprovincie tot industriële motor (1926–1959)

De nasleep van de Eerste Wereldoorlog bracht België in

een diepe economische crisis. De torenhoge inflatie noopte de Belgische regering tot een forse devaluatie van de frank in 1926, en nog eens in 1935. Deze geldontwaarding had zware gevolgen voor spaarders, bedrijven en overheden. In dat klimaat kreeg de ontdekking van steenkool in Limburg, die in 1901 nog met scepsis werd onthaald, een hernieuwde en strategische waarde.

De Belgische overheid beschouwde de Limburgse mijnbouw niet louter als regionale ontwikkeling, maar als een manier om het nationale industrieel apparaat, met name de Waalse staalnijverheid, van energie te blijven voorzien. Steenkool uit de Kempen werd dus hoofdzakelijk ingezet voor externe behoeften, niet voor de opbouw van een autonome Limburgse economie. Grote staalgroepen als Cockerill en Espérance-Longdoz verzekerden zich van concessies in Limburg, maar hun hoofdkwartieren bleven elders. In die zin werd Limburg meer leverancier dan regisseur van zijn eigen economische toekomst.

Toch bracht de uitbouw van de mijnen een fundamentele omwenteling teweeg in het Limburgse landschap. Waar het provinciale leven voordien gedomineerd werd door landbouw, dorpsleven en seizoensarbeid, ontstond nu een industriële structuur met vaste arbeid, technologische innovatie en massale tewerkstelling. De Limburger transformeerde in één generatie van boer tot mijnwerker, en later tot industriearbeider. Die sociaal-economische mobiliteit was ongezien. De opkomst van de mijnbouw bracht ook een demografische explosie met zich mee. Tussen 1920 en 1940 groeide de bevolking van gemeenten als Genk, Beringen en Eisden spectaculair. Nieuwe woonwijken, de cités, werden uit de grond gestampt om de instroom van arbeiders te huisvesten. Limburg werd een magneet voor migratie: eerst vanuit Vlaanderen zelf,

maar al gauw ook uit Wallonië en het buitenland. Italiaanse, Poolse en later Spaanse arbeiders bevolkten de mijn gemeenten en brachten een nieuwe culturele dynamiek binnen in wat tot dan toe een relatief gesloten, rurale regio was.

De verjonging van de bevolking, met een hoog geboortecijfer en een toestroom van jonge gezinnen, legde de basis voor verdere industrialisering na de Tweede Wereldoorlog. Nieuwe generaties Limburgers groeiden op in een context van arbeid, discipline en vooruitgangdenken. Scholen, mutualiteiten, vakbonden en verenigingen schoten als paddenstoelen uit de grond. Limburg begon zich, aarzelend maar merkbaar, los te weken van zijn agrarisch verleden en zijn plek te zoeken in het industriële België. Toch bleef de vraag knagen: voor wie en met welk doel werd deze industriële groei georganiseerd? Jean-Paul Coenen blikt kritisch terug: “We waren een wingewest, dat zijn we altijd geweest. De investeringen kwamen niet vanuit Limburg zelf, en de winsten vloeiden meestal ook niet terug naar hier. Er was bedrijvigheid, zeker. Maar geen beleid, geen toekomstvisie op maat van de regio. En dat zou ons later zuur opbreken.”

Expansiewetten en de Gouden Jaren (1959–1974)

De structurele achterstand van Limburg, lange tijd een van de economisch zwakste regio's van België, werd in 1959 eindelijk formeel erkend met een speciaal statuut binnen de federale expansiewetgeving. Die wet gaf achtergestelde gebieden toegang tot extra investeringen, belastingvoordelen en subsidies om de economische ongelijkheid met andere provincies te verkleinen. Voor Limburg betekende dit het begin van een nieuw tijdperk. Aangevuurd door de economische hoogconjunctuur van de jaren 60 en de beschikbaarheid van goedkope arbeidskrachten, kwam de industriële ontwikke-

ling in een stroomversnelling. De dominantie van de steenkoolindustrie, die Limburg jarenlang tot een monosectorale regio had gemaakt, werd doorbroken. Nieuwe sectoren schoten wortel: metaalverwerking, chemische nijverheid, elektrotechniek en confectiebedrijven vonden hun weg naar het Limburgse industrieterrein. Voor het eerst werd de economische motor breder en veelzijdiger.

Deze evolutie had ook diepgaande sociale gevolgen. De intrede van vrouwen in de industrie betekende niet alleen een uitbreiding van de arbeidsmarkt, maar luidde ook een langzaam kantelpunt in de traditionele rolverdelingen binnen Limburgse gezinnen. Tegelijk zorgde een tweede immigratiegolf, vooral uit Marokko en Turkije, voor een nieuwe laag in het sociale weefsel van de provincie, dat al sinds de jaren 50 arbeiders uit Italië, Spanje, Polen en Griekenland had verwelkomd. Fabriekshallen en citéwijken werden broedplaatsen van nieuwe vormen van samenleven en integratie, al verliep dat vaak met vallen en opstaan.

Tussen 1970 en 1974 kende Limburg zijn absolute economische piek: het boekte in die periode de hoogste groeicijfers van alle Belgische provincies. Werkgelegenheid, productie en investeringen stegen spectaculair. Limburg leek eindelijk het imago van arme boerenprovincie van zich af te schudden. Maar het optimisme kreeg een mokerslag in 1974, toen de eerste oliecrisis de wereldwijde economie op zijn grondvesten deed daveren. Vooral de Limburgse confectie-industrie, die sterk afhankelijk was van goedkope energie en arbeidsintensieve productie, kreeg zware klappen. Ook de andere sectoren bleken onvoldoende gewapend om het hoofd te bieden aan de toenemende internationale concurrentie en de snel veranderende marktomstandigheden. “Limburg had weliswaar nieuwe sectoren aangetrokken, maar geen duurza-

me kenniseconomie uitgebouwd”, analyseert Jean-Paul Coenen. “Er was te weinig innovatie, te weinig technologische vernieuwing. We zijn te lang blijven hangen in de logica van lage lonen en arbeidsintensieve productie. Toen dat model begon te wankelen, hadden we geen alternatief klaar.” De petroleumcrisis onthulde zo pijnlijk de onderliggende zwaktes van de Limburgse economie: een gebrek aan schaal, een achterstand in technologische ontwikkeling en een te grote afhankelijkheid van externe steun. De expansiewetten hadden Limburg wel op gang geholpen, maar niet weerbaar gemaakt.

DEEL III

RECONVERSIE, GEMISTE KANSSEN EN NIEUWE SPOREN

De mijnsluitingen en de geboorte van UHasselt (1965–1990)

Hoewel Limburg aanvankelijk werd overgeslagen in de wet op de nieuwe universiteiten in 1965, leidde provinciale druk en politieke lobbying in 1967 tot de oprichting van de Limburgse universiteit. Die zou de komende decennia uitgroeien tot een cruciale motor voor kennis, innovatie en regionale ontwikkeling. Maar de jonge provincie kreeg opnieuw een opoffer te verwerken: de steenkoolmijnen van Eisden, Waterschei en Winterslag doofden langzaam maar zeker uit in de periode tussen 1987 en 1989. In het jaar 1992 betekende de sluiting van de laatste steenkoolmijn in Zolder dan ook het definitieve einde van een tijdperk. “De mijnsluitingen waren niet zomaar een economische gebeurtenis, ze raakten het DNA van de streek”, zegt Coenen. “Tientallen jarenlang had Limburg zijn identiteit gebouwd op de mijnbouw: niet alleen economisch, maar ook sociaal en cultureel. De mijn was werkgever, sociaal vangnet, opleidings-

instelling en gemeenschapshart in één. Die hele structuur verdween op enkele jaren tijd.” De federale en Vlaamse overheden beseften het belang van een zachte landing en stelden het Toekomstcontract Limburg op, een sociaal-economisch noodplan dat jobs, omscholing en herstructurering moest mogelijk maken. Maar ondanks de vele miljoeneninvesteringen, bleef het effect op lange termijn beperkt. “We probeerden wel te diversifiëren”, erkent Coenen, “maar de fundamenten bleven zwak: een lage scholingsgraad, beperkte innovatiekracht, en een economie die bleef leunen op externe impulsen.”

Gebrek aan langetermijnplanning

“De grootste fout in het verleden was het gebrek aan langetermijnplanning.” Coenen snijdt voorzichtig het complexe hoofdstuk van de Limburgse reconversie aan. “Decennialang werd er te veel projectmatig gewerkt: hier een bedrijventerrein, daar een woonwijk, elders een nieuw winkelcomplex, telkens goedbedoelde initiatieven, maar zelden ingebed in een overkoepelende visie op mobiliteit, ruimtelijke samenhang en duurzaamheid. Het gevolg was een versnipperd landschap waarin wonen, werken en ontspannen elkaar eerder in de weg zaten dan aanvulden. Veel reconversies uit de na-industriële periode werden te lokaal bekeken, zonder oog voor hun inbedding in het bredere netwerk van de regio. Bedrijventerreinen verrezen op plekken zonder degelijk openbaar vervoer of fietsinfrastructuur, terwijl historische dorpskernen langzaam hun economische vitaliteit verloren. De ontsluiting van het buitengebied, zeker op het vlak van personenvervoer, bleef ver onder de maat. Waar wegen en autoverkeer jarenlang absolute prioriteit kregen, bleef het openbaar vervoer een stiefkind van het beleid. Dat wreekt zich vandaag: in toenemende files, parkeerdruk en een beperkte bereikbaarheid voor wie geen wagen heeft.”

Maar hoe moet het dan wel? “Willen we in de toekomst wél duurzame groei realiseren, dan moeten reconversieprojecten integraal en interdisciplinair worden aangepakt”, riposteert Coenen. “Het volstaat niet langer om enkel de fysieke ruimte te hertekenen; ook planologie, mobiliteit, economie, cultuur, onderwijs en sociale cohesie moeten elkaar versterken. Een moderne regio bouwt niet enkel aan gebouwen, maar aan systemen: slimme ecosystemen waarin wonen, werken, leren, ontspannen en zorgen verweven zijn. Zo’n geïntegreerde aanpak vraagt om samenwerking tussen steden en gemeenten, kennisinstellingen en bedrijven, maar ook om burgerparticipatie: mensen moeten zich kunnen herkennen in hun leefomgeving. Reconversie gaat dan niet langer over industrieterreinen of lege fabriekshallen alleen, maar over het creëren van levende netwerken waar cultuur identiteit geeft, mobiliteit verbinding schept en economie draagvlak biedt. De toekomst van Limburg ligt niet in het aanleggen van nóg meer infrastructuur, maar in het samenbrengen van systemen. Alleen wanneer ruimte, cultuur en economie met elkaar in dialoog treden, ontstaat er een regio die niet enkel efficiënt is, maar ook betekenisvol en menselijk.”

De rol van UHasselt

“De Universiteit Hasselt is daarom voor Limburg wat de universiteit van Lille of het Ruhr-universiteitsnetwerk was voor hun regio: een intellectuele motor van vernieuwing”, stelt Coenen. “Sinds haar ontstaan in 1971 heeft de universiteit consequent bewezen dat kennis, onderzoek en innovatie de echte hefboomfactoren zijn voor regionale ontwikkeling. Wat ooit begon als een kleine universiteit op de fundamenten van een mijn- en industrie provincie, groeide uit tot een broedplaats van toekomstgerichte ideeën, ondernemerschap en samenwerking.”

“De rol van UHasselt overstijgt al lang de provinciegrenzen”, gaat Coenen verder. “Vandaag is de universiteit actief in internationale onderzoeksnetwerken en trekt ze talenten aan uit heel Europa. Ze werkt nauw samen met bedrijven, ziekenhuizen, overheden en kennisinstellingen over de hele Euregio Maas-Rijn. Toch blijft haar verankering in Limburg essentieel: ze vormt het intellectuele hart van een regio die zich met vallen en opstaan heeft heruitgevonden, van industriële periferie tot innovatieregio.”

Die transitie krijgt bijvoorbeeld concreet gestalte in Diepenbeek, waar UHasselt samen met Hogeschool PXL en UCLL bouwt aan een open en toekomstgerichte kenniscampus, Limburg DC. Daar verrijzen de komende jaren nieuwe centra zoals de Health Campus, waar onderzoekers, start-ups en zorgorganisaties samenwerken rond biomedische innovatie en digitale gezondheid. Daarnaast wordt met de Bouwcampus ingezet op circulaire bouwmaterialen, klimaatkamers en energie-efficiënte technieken, een ecosysteem waar kennis onmiddellijk kan doorstromen naar de praktijk. En op de site van het voormalige Ford Genk groeit intussen de Logistieke Campus, een voorbeeld van duurzame reconversie waar slimme logistiek en technologie hand in hand gaan. Ook grensoverschrijdend kijkt Limburg vooruit. Met het ET-Pathfinder-project in Maastricht en de mogelijke komst van de Einsteintelecoop in het drielandenpunt wordt de Euregio Maas-Rijn een hotspot voor fundamenteel onderzoek naar zwaartekrachtgolven, een project dat niet alleen wetenschappelijke ambities voedt, maar ook honderden nieuwe jobs en hightech-investeringen kan aantrekken. Kortom: er is wél een Limburgse toekomst, maar die kan alleen bloeien binnen een open, Vlaamse en Europese context. Limburg hoeft niet te concurreren met Vlaanderen; het kan juist uitblinken in complementariteit, als een regio van samenwerking, inno-

vatie en mensgerichte groei. UHasselt, als ankerpunt in dat netwerk, bewijst elke dag dat duurzame vooruitgang begint bij kennis, durf en verbondenheid.”

De jaren 90: globalisering en de afhankelijkheid van Ford Genk

In de jaren 90 beleefde Ford Genk zijn gouden tijd. Met modellen als de Mondeo en de Galaxy rolden er dagelijks honderden wagens van de band, geproduceerd door meer dan 10.000 werknemers. De fabriek gold als één van de modernste van Europa en kreeg forse investeringen van de Ford Motor Company. Voor Limburg was Ford de industriële ruggengraat na de mijnsluitingen, het symbool dat de provincie zich opnieuw had uitgevonden. Maar achter de schermen begon de globalisering de spelregels te herschrijven. Fabrieken werden wereldwijd tegen elkaar uitgespeeld en de afhankelijkheid van één grote werkgever maakte de Limburgse economie kwetsbaarder dan het leek.

“Limburg was niet klaar voor dat tempo”, stelt Coenen. “De globalisering bracht nieuwe concurrenten, nieuwe technologieën, nieuwe eisen aan productie en logistiek. Bedrijven moesten snel kunnen schakelen, innoveren, internationaliseren. Maar Limburg had nauwelijks bedrijven die die sprong konden maken. De meeste ondernemingen waren klein, regionaal verankerd en technologisch niet vooraanstaand.” De sluiting van de mijnen viel zo samen met een nieuw economisch paradigma, waarin klassieke industriële arbeid plaatsmaakte voor kenniswerk, digitalisering en schaalvergroting. “En daar zijn we achtergebleven”, zucht Coenen.

De klap van 2012: de sluiting van Ford Genk

Die kwetsbaarheid werd pijnlijk duidelijk in 2012, toen Ford de sluiting van Genk aankondigde. Ruim 4.300 directe jobs verdwenen, samen met duizenden bij toeleveranciers. De hoop van de jaren 90 sloeg om in het realisme van de jaren 2010: industriële vanzelfsprekendheid bestond niet meer. Om de klap op te vangen lanceerde de Vlaamse regering in 2013 het Strategisch Actieplan Limburg in het Kwadraat (SALK), goed voor zo'n 600 miljoen euro investeringen in innovatie, ondernemerschap, infrastructuur, internationale profilering en leefbaarheid. Zes jaar later stonden er tastbare resultaten, maar de Ford-jobs keerden niet terug. Sinds de sluiting van Ford Genk heeft Limburg zijn wonden grotendeels gelikt, maar niet zonder littekens. Uit cijfers van POM Limburg blijkt dat de provincie vandaag weliswaar 29.000 banen rijker is dan bij de aankondiging, maar dat het industriële banenverlies (-5.800) nooit is goedgeemaakt. De groei kwam vooral uit zorg, dienstencheques en logistiek, sectoren die doorgaans minder goed betalen en minder duurzame werkzekerheid bieden.

De 8.000 verdwenen jobs bij Ford en zijn toeleveranciers werden in vijf jaar ruimschoots gecompenseerd met bijna 20.000 nieuwe banen, dubbel zoveel als het SALK-plan vooropstelde. Toch blijven structurele zwaktes zichtbaar: de participatie in het hoger onderwijs hinkt achterop en het aandeel wetenschappelijke en technologische beroepen haalt nét het Vlaamse gemiddelde. Limburg heeft dankzij een doordacht relancebeleid de sluiting verteerd, maar de industriële ruggengraat is dunner geworden, en de vraag is of de nieuwe jobs dezelfde economische meerwaarde creëren als de oude.

DEEL IV

LIMBURG IN TRANSITIE

Toegevoegde waarde en productiviteit: de hardnekkige kloof

Met SALKturbo probeert Limburg sinds 2020 verder door te duwen naar nieuwe groei, minder afhankelijk van zware industrie. Het doel was om 30.000 bijkomende jobs te scheppen tegen 2025 en de kloof inzake werkzaamheidsgraad (tewerkstelling van de 20- tot 64-jarigen) met Vlaanderen te dichten. In een tussentijds rapport uit 2024 van POM Limburg blijkt de kloof in werkzaamheid met de rest van Vlaanderen grotendeels gedicht. Het aantal jobs zit op koers om het vooropgestelde doel te halen en de tewerkstellingsgraad ligt al op het niveau van Vlaanderen, met zelfs uitzicht op het Vlaamse streefdoel van 80 procent. Toch blijft een pijnpunt overeind: Limburg blijft fors achter op het vlak van arbeidsproductiviteit. De toegevoegde waarde per werknemer ligt gemiddeld 14 procent lager dan in Vlaanderen. Dat verschil is niet alleen het gevolg van een gebrek aan hoofdzetels en sterke sectoren zoals farma en chemie, maar dreigt zonder gerichte innovatie en internationalisering moeilijk te dichten.

Op andere vlakken zijn er positieve signalen: de provincie scoort goed in de omslag naar een groene en digitale economie, haalt sterke resultaten in buitenlandse investeringen en ziet het aandeel laaggeschoolden in de beroepsbevolking dalen. Maar die vooruitgang wordt getemperd door nieuwe zorgen. Zo stijgt het aantal kinderen met schoolse achterstand in het lager onderwijs en blijft de deelname aan levenslang leren in de beroepsbevolking te laag. De cijfers tonen dat het relancebeleid veel heeft opgeleverd, maar ook dat structurele uitdagingen hardnekkig blijven, en dat succes in werkgelegenheid niet automatisch gelijkstaat aan economische weerbaarheid.

Vergrijzing, verstedelijking en de nieuwe sociale ruimte

Daarbij, ook in Limburg zal de vergrijzing in de komende jaren fors toenemen. Dat stelt de provincie volgens Coenen voor een dubbele uitdaging: “Enerzijds moeten steden zoals Hasselt en Genk voldoende voorzieningen, aangepaste huisvesting en toegankelijke zorginfrastructuur bieden, anderzijds mogen de dorpen en kleinere stadskernen aan de rand niet leeglopen. Het is belangrijk om af te stappen van het verouderde idee dat ouderen automatisch richting stad moeten verhuizen. In de dorpen ligt net een kans om nieuwe woon- en zorgvormen te ontwikkelen: kleinschalige cohousingprojecten waar generaties samenleven, buurtgerichte zorginitiatieven die mantelzorg ondersteunen, en dorpskernen waar diensten, winkels, gemeenschapsvoorzieningen en zorg opnieuw samenkomen.”

“Ouderen willen niet geïsoleerd leven, maar deel blijven uitmaken van het sociale weefsel dat ze vaak zelf mee hebben opgebouwd.” Daarnaast biedt de vergrijzing ook kansen om na te denken over kwaliteit van leven in plaats van enkel over

zorgcapaciteit. Mobiliteit, ontmoeting en beleving worden minstens even belangrijk als medische ondersteuning. Een goed uitgebouwd netwerk van openbaar vervoer, veilige fietsroutes en toegankelijke buurtvoorzieningen kan ouderen helpen langer zelfstandig te blijven wonen.

“Net daar komt de ruimtelijke planning van Limburg in beeld: de provincie moet haar woon- en mobiliteitsbeleid beter op elkaar afstemmen”, weet Coenen. “De Noord-Zuidverbinding kan in dat opzicht een hefboom worden voor vernieuwing. Niet enkel als verkeersas, maar als sociale en economische levenslijn die de dorpen en steden van Noord- tot Zuid-Limburg beter met elkaar verbindt. Ze kan helpen om voorzieningen bereikbaar te houden, lokale handel te versterken en nieuwe projecten, van zorgwonen tot dorpslogies, te ondersteunen. Als de verbinding gepaard gaat met slimme mobiliteitshubs, fietsdoorsteken en kleine zorgknooppunten, kan ze letterlijk de ruggengraat worden van een ouder wordend maar toekomstgericht Limburg. Zo ontstaat een regio waarin ouderen niet aan de rand van de samenleving leven, maar er het kloppend hart van blijven vormen: in verbonden dorpen, bereikbare steden en een landschap dat uitnodigt tot samenleven.” Maar die Noord-Zuidverbinding ziet hij tegelijk als een structureel pijnpunt. “Er is al een fortuin ingepompt. Zoveel dat reguliere middelen voor andere Limburgse gemeenten verdwenen zijn. Dat hoort men liever niet, maar het staat zwart op wit.” Volgens Coenen dreigt de Noord-Zuid uit te evolueren tot een louter immobiliënproject, eerder dan een sociaaleconomische levenslijn. “Men zet iets neer dat zich later zelf moet bewijzen, zonder dat de basis nog klopt.”

Subsidies versus investeringen

“Subsidies zijn nodig bij de start, maar kapitaal is nodig om te groeien.” Dat onderscheid is voor Coenen cruciaal: sub-

sidies creëren afhankelijkheid, kapitaal geeft beleidsruimte, verankering en verantwoordelijkheid. Hij wijst op de mislukte pogingen om een echte maakindustrie of technologisch ecosysteem uit te bouwen. “DronePort, BioVille, Agropolis, ... het zijn mooie namen die boven dure gebouwen hangen. Maar helaas zonder juridische structuur, zonder focus, zonder topmensen. Een overheid wil liever immo-makelaar spelen om toch maar geen echte keuzes te moeten maken. Maar als we die keuzes niet durven te maken, zullen we ook geen mensen houden.” Hij noemt het schrijnend hoeveel Limburgers met talent hun geluk elders zoeken: “Iedereen met potentieel vertrekt. Kijk naar Stijn Bijnens, een toptalent. Maar hij is weg, hè, naar Proximus.” Volgens Coenen is het probleem niet dat Limburg geen talent heeft, maar dat het er geen werk van maakt. “Kijk naar EnergyVille, of Fluvius. Die mensen hebben tonnen kennis. Maar als je geen juridische en politieke structuur hebt om hen te binden aan je regio, dan gaan ze elders het verschil maken. Hoeveel beursgenoteerde bedrijven telt Limburg, denk je? Ik zal je helpen: nul! Ik vrees dat dit genoeg zegt.” Zijn oproep is duidelijk: “Maak een Limburg-decreet. Benoem toppers. Geef hen mandaat, middelen en een duidelijke missie. Stop met op korte termijn werken. En bovenal: stop met alles te willen.” Coenen gelooft in focus. “Kies drie sectoren waarin Limburg superieur wil zijn. Energie, geconnecteerde communicatie en bijvoorbeeld hoogtechnologische zorg. Bouw daarrond een frontlinie. Laat de rest los.”

Limburgse braindrain

Staat de vlucht van Stijn Bijnens naar Proximus niet symbool voor de Limburgse braindrain? “Braindrain is een realiteit, maar niet noodzakelijk een drama, zolang het geen eenrichtingsverkeer blijft”, nuanceert Coenen. “Jongeren die

elders ervaring opdoen, brengen nieuwe inzichten, vaardigheden en internationale netwerken mee terug, op voorwaarde dat Limburg voldoende aantrekkelijke ecosystemen biedt om zich hier opnieuw te vestigen. Mobiliteit van talent kan zelfs een kracht zijn, als de regio erin slaagt om die kennisstroom te laten terugvloeien in haar eigen economie en innovatieprojecten. Daar wringt vandaag nog het schoentje.”

Limburg kampt nog steeds met een relatief laag aandeel investeringen in onderzoek en ontwikkeling in vergelijking met andere Vlaamse provincies. Veel bedrijven blijven te afhankelijk van klassieke productie- en dienstmodellen, en investeren onvoldoende in de vertaalslag van ideeën naar innovatieve, schaalbare producten. Start-ups en jonge ondernemingen botsen bovendien vaak op de beruchte ‘vallei van de dood’: de fase waarin ze te groot zijn geworden om nog beroep te doen op startsubsidies, maar te klein en te risicovol voor de interesse van grote investeerders. “Om die kloof te dichten, moet Limburg voluit inzetten op bruggen tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven”, vindt Coenen. “UHas-selt, Hogeschool PXL en UCLL kunnen daarin een sleutelrol spelen door hun onderzoek en expertise nauwer te koppelen aan ondernemerschap. Denk aan gedeelde labs, incubatoren en proeftuinen waar studenten, onderzoekers en bedrijven samenwerken aan concrete innovaties, van duurzame bouwtechnieken en biomedische toepassingen tot slimme logistiek en circulaire materialen. Daarnaast zijn publiek-private samenwerkingen cruciaal: fondsen die niet bang zijn om risico’s te nemen en durven investeren in Limburgse ideeën met internationale potentie. Dat vergt een andere mentaliteit, waarin lokale overheden, investeringsmaatschappijen en kenniscentra samen strategisch durven denken op de lange termijn. Buitenlandse investeringen zijn welkom, maar enkel wanneer ze duurzaam verankerd worden in lokaal talent,

infrastructuur en kennisdeling. Limburg moet vermijden dat het louter een goedkope vestigingsplaats wordt; het moet uitgroeien tot een regio die investeerders aantrekt omwille van haar slimheid, creativiteit en samenwerking. De toekomst ligt niet in de goedkoopste regio, maar in de slimste regio, een plek waar kennis de grondstof is, innovatie de motor, en talent de zuurstof.”

DEEL V

HOE VERDER? HET LIMBURG VAN MORGEN

Nood aan een eigen Limburgs beleid

“Als Limburg binnen tien jaar nog mee wil doen, moeten we een eigen beleid voeren”, stelt Coenen. “Niet langer afwachten wat Vlaanderen doet, maar zelf bepalen wat we willen. Dat vraagt politieke moed én bestuurlijke bekwaamheid. Kijk, Vlaanderen herstructureert zich, maar men mag daarbij niet vergeten dat een stedelijk Vlaanderen een concept is dat weliswaar verwijst naar Antwerpen, Gent, Brugge en Brussel als grote Vlaamse steden in de middeleeuwen, maar haaks staat op een evenwichtig en sociaal Vlaanderen dat reikt van Veurne tot Maaseik en niet van Linker- tot Rechteroever.” Hij hekelt de versnippering in het huidige overleglandschap: “Alles is verdeeld over agentschappen, nv’s en stuurgroepjes zonder tanden. Iedereen praat, niemand beslist. Terwijl we net nu, met de energietransitie, de digitalisering en de geopolitieke heroriëntatie, opnieuw een moment hebben. Limburg als volwaardige partner binnen Vlaanderen. Het is tijd voor een hernieuwde en structurele samenwerking tussen Limburgse bestuursorganen.” Hij wijst op het succes van

het Limburgplan, dat meer dan 647 miljoen euro investeerde in de provincie. Die aanpak moet als model dienen: gecoördineerde samenwerking, duidelijke investeringsprioriteiten en een eigen sociaal-economisch beleid, gebaseerd op Limburgse noden en sterktes. Vlaanderen blijft de belangrijkste kapitaalverschaffer, maar mag niet louter als geldautomaat worden gezien.

Coenen pleit voor een beleid waarin profit- en non-profitorganisaties samenwerken en waarin efficiëntie belangrijker is dan louter begrotingscijfers. Want zoals hij stelt: “Het was nooit de bedoeling dat Vlaanderen zou verworden tot een stille financier van een Europese private equity-operatie waarin publieke middelen verdwijnen.” Zijn voorstel: een strategisch Limburgs kader, gebaseerd op planning, kapitaal en talent. “Let wel, een eigen beleid kan nooit het algemene, regulerende en toezichhoudende beleid vervangen”, nuanceert Coenen meteen. “We moeten altijd werken binnen bestaande wetten en regels, en daarbij onderwijs, welzijn en zorg zorgvuldig afwegen. Dat was al zo in de eerste samenwerkingscontracten, denk maar aan het pleidooi van oud-gouverneur Harry Vandermeulen, die sterk hamert op een goede uitvoering. Van in het begin was de rol van coördinator een topprioriteit. Ik kreeg de kans om dat op provinciaal niveau concreet in te vullen, dicht bij de praktijk, in plaats van vanuit verafgelegen instanties. Geen ronkende titels of externe ‘crisismanagers’ die vooral bezig waren met eindeloos overleggen in plaats van echt problemen op te lossen. Ik heb nooit één supermanager gekend die met nieuwe, betere methodes kwam, vaak draaide het uit op meer chaos. Laten we in de toekomst dan ook leren van deze dure lessen, vooraleer het Avondland lonkt.”

PROFESSOR KAREL PINXTEN

Lang voor er sprake was van SALK, SALKturbo of reconversieplannen, legde een Limburgse priester-econoom de vinger op de wonde van deze provincie. In 1938 publiceerde professor Karel Pinxten, leraar aan de Limburgse Handelsschool en later hoogleraar in Leuven, de brochure *Kultuuren Economie in Vlaanderen. Het Limburgsche Vraagstuk*. Jean-Paul Coenen verwijst naar deze tekst als de oertekst over de Limburgse reconversie. Karel Pinxten analyseerde haarscherp hoe de uitbouw van het Kempens steenkoolbekken economische welvaart bracht, maar niet automatisch leidde tot een sterkere culturele en maatschappelijke identiteit.

Pinxten waarschuwde dat Limburg dreigde te worden tot een 'wingewest': een regio waar de rijkdom uit de grond werd gehaald, maar waar beslissingen en winsten elders werden gemaakt. Hij zag dat economische expansie zonder eigen beleid en zonder culturele verankering tot afhankelijkheid leidt. Alleen als een regio begrijpt wie ze is, wat haar waarden zijn en welke toekomst ze voor zichzelf wil, kan economische groei uitgroeien tot echte vooruitgang.

Het essay dat u hier integraal terugvindt, is geen nostalgisch curiosum, maar een verrassend actuele tekst. Veel van de vragen die Pinxten stelt - over toegevoegde waarde, leiderschap, ruimtelijke keuzes en de rol van kennis - duiken decennia later opnieuw op in debatten over de mijnsluitingen, Ford Genk en de toekomst van Limburg. Zijn pleidooi om economie en cultuur niet los van elkaar te zien, maar in samenhang, loopt als een rode draad door dit boek.

Met deze heruitgave willen we de historische grondtoon laten meeklinken in het hedendaagse debat. *Het Limburgsche Vraagstuk* is geen blauwdruk, maar een spiegel. Het helpt ons beter te begrijpen waar Limburg vandaan komt, en waarom een eigen, doordacht Limburgs beleid vandaag meer dan ooit nodig is.

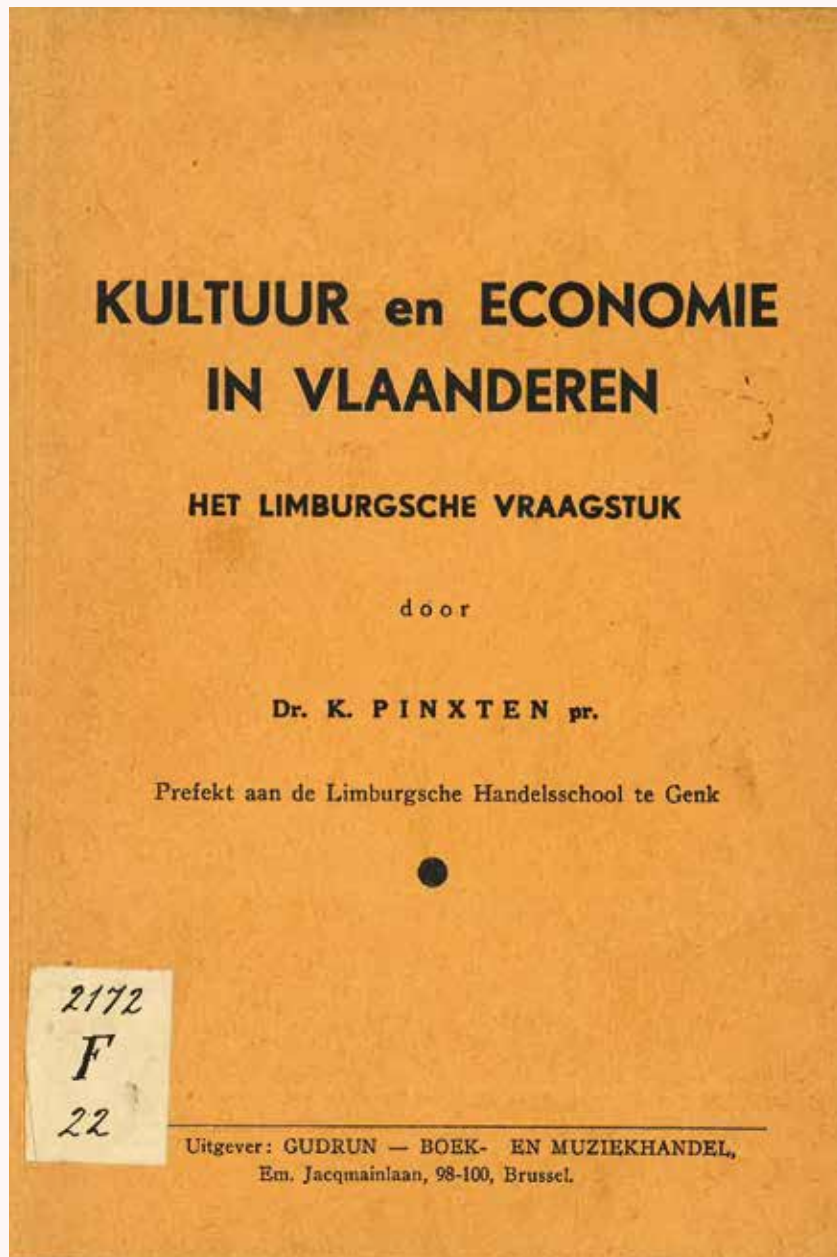
ESSAY

KULTUUR EN ECONOMIE IN VLAANDEREN

HET LIMBURGSCH
VRAAGSTUK

DOOR KAREL PINXTEN PR.

TER INLEIDING

Het is verheugend, heel Vlaanderen door de groeiende belangstelling waar te nemen voor Limburg en de problemen die aldaar gesteld worden.

Op het Davidsfondskongres te Leuven kwam dit tot uiting, door het interesse dat de sectie voor Kultuur mocht gaande maken. Op herhaaldelijk aandringen van verschillende zijden hebben wij er toe besloten, het referaat dat wij voor bedoelde sectie hielden, afzonderlijk over Vlaanderen te verspreiden.

Wij deden het des te liever, omdat wij ontelbare malen mochten ondervinden, dat ook buiten het Davidsfonds en de Kongresvergaderingen om, zeer velen om Limburg bezorgd zijn. Inzonderheid mag onderstreept worden, dat men de beteekenis van het Kempisch mijnbouwprobleem in Vlaamsch opzicht gevat heeft. Gelukkig, want er is inderdaad geen

---

Aan de Vlaamsche werklieden en bedienden der Limburgsche mijnstreek opgedragen.

enkel punt van het complexe Limburgsche vraagstuk, dat niet zijn weerslag heeft op de toekomst van ons heele volk, en dat de bezorgdheid der leiders niet moet gaande maken.

Op godsdienstig, zedelijk, sociaal gebied Limburg verliezen beteekent: het belangrijkste deel van het Vlaanderen der toekomst kwijt spelen. De Marxisten hebben het ingezien en zonden hun beste krachten om in onze gouw binnen te dringen en ze te veroveren. Vergeefsche moeite, niettegenstaande de kiesmeetings van den Eersten Minister Spaak. Het vrome, trouwe Limburg staat pal, met gebalde vuist: Handen af! Maar ... heel Vlaanderen steune ! En de economische leiders in Limburg hoeden er zich voor, bewust of onbewust het terrein voor het sociale onkruid zaaiensgereed te maken. Voorkomen is veel beter dan genezen. Het bevorderen en steunen van de Christelijke Sociale Actie en het trouw uitwerken van de richtlijnen der pauselijke Encydieken is het probate middel om sociale troebelen te vermijden.

Wederzijdsche erkenning van rechten en wederkerige waardeering zijn volstrekt noodzakelijk, zoowel t.o. van de werklieden als van de bedienden. Het dooden van de zelfwaardeering bij de bedienden is vooral gevaarlijk werk. Een gehoord misprezen bediende wordt opstandig. In zijn hart groeit van dag tot dag de wrok. Treurige toestand! Zware verantwoordelijkheid voor de aansprakelijke leiders!

Het vraagstuk der Vlaamsch-nationale waarden wordt in het referaat behandeld. Ten behoeve van hen die zouden meenen de verhoudingscijfers tusschen Vlamingen en Walen in twijfel te moeten trekken, geven wij uit de inmiddels ingekomen documentatie een paar cijferreeksen. Op elf ingenieurs: zeven Walen, één Brusselaar, drie Vlamingen; op vier afdeelingsoversten: drie Walen en één Vlaming. In een andere mijn telt men op 29 ingenieurs: 18 Walen, 5 Buiten-

landers en 6 Vlamingen! Er zijn nog slechter verhoudingen! Op een andere plaats: 18 ingenieurs, waarvan vijftien Walen, twee Vlamingen en één Buitenlander !

In dit verband krijgt men. onveranderd als repliek de holle zelfverdediging te hooren: er zijn geen Vlaamsche ingenieurs. Inderdaad op de mijnen zijn er geen. Dat leeren de cijfers wel. Maar waarom? Oude ingenieurs zijn door kwaadwilligheid bitter mislukt. Hoeveel mijningenieurs zijn b.v. door den onvergetelijken Gevaert alleen reeds van de straat geholpen! Jonge studenten durven niet voor mijningenieur studeeren. Nu minder dan ooit, omdat de studies erg gespecialiseerd zijn en niet meer als vroeger den weg openen naar andere bedrijven. Om de toekomst te redden is een moreele zekerheid van uitkomst noodwendig voor de jonge studenten. Zij hebben het heilig recht voór alle anderen hun brood in Vlaanderen te verdienen.

DE KULTUREELE TOEKOMST VAN VLAANDEREN ONDER DEN INVLOED VAN DE GROEIENDE ECONOMIE ¹

I. OMVANGS- EN INHOUDSVERKLARING VAN DE TERMEN

1. Zeer onlangs, op het Vlaamsch Nationaal Zangfeest te Genk, vernam ik uit den mond van een scherpzinnig en fijngevoelig Vlaamsch kultuurmensch: de economie beheerscht toch alles tegenwoordig, zij is het hoofdmoment van het wereldgebeuren geworden; classicus als hij was, voegde hij er begrijpelijkerwijze aan toe: in dit opzicht geef ik dan toch de voorkeur aan de Grieksch-Latijnsche kultuur.

Thans beheerscht inderdaad de economie de wereld. Onbetwistbaar. De economische aangelegenheden houden niet alleen de economisten, maar alle geesten en alle volkeren bezig. In de gesprekken, zelfs van eenvoudige lieden, worden zij behandeld; de vorschende geesten nemen zij voor het meerendeel in beslag; in de congressen wordt aan hen

speciale aandacht gewijd; het lot van de regeeringen is er mee verbonden en hangt er van af; de verhoudingen tusschen landen en volkeren worden er door bepaald.

Dit verschijnsel komt mij voor als een uitlooper of beter nog als het onvermijdelijke resultaat van anderhalve eeuw materialistische levensbeschouwing.

Over kultuur wordt eveneens zeer veel gesproken en gehandeld. Hierin kan men het resultaat en meteen het teeken zien, dunkt me, van de decadentie der West-Europeesche kultuur. Wanneer de bedrijfsleider financieele moeilijkheden of erger nog het failliet voelt naderen, maakt hij den staat van actieve waarden op om scherp te onderzoeken, hoe hij zich tegen de catastrofe zal verdedigen. Zoo doen de avondlanden voor hun kultuurbezit. Zij voelen de crisis aan in de verzwakking van het oordeel, in de vervlakking van de zedelijkheidsbeginselen, in het miskennen der godsdienstige waarden, in het verdrijven van rede en natuur op æsthetisch gebied.

Aldus meen ik de algemeene diagnose te mogen stellen.

2. In Vlaanderen zijn beide uitdrukkingen, economie en kultuur, in de jongste jaren tot machtige slagwoorden geworden. Een slagwoord dient om op kernachtige, krachtige wijze een overtuiging, een aangrijpend ideaal uit te drukken, in de gemeenschap te slingeren en in de hoofden te doen binnendringen. Op die wijze is het te verklaren dat de Vlaming steeds beide woorden op de lippen heeft: zijn kultuur weet hij bedreigd en wil hij met een onbuigbare beslistheid voortaan verdedigen tegen iederen aanval en opnieuw rijk doen openbloeien naar eigen Vlaamsch-nationalen volksaard; van een rijk economisch erf met onmetelijke toekomstmogelijkheden is hij zich bewust en hij eischt, dat het in de toekomst aan de Vlaamsche volksgemeenschap toebehoore, dat wil zeggen, in den dienst sta van Vlaanderens kultureele herwording.

<1> Referaat dat het Algemeen Kongres van het Davidsfonds te Leuven op 26 Juni 1938 voorgedragen werd.

In één woord, het zelfbewuste Vlaanderen staat aan een keerpunt van zijn geschiedenis en wil eigenmachtig over zijn rijkdommen beschikken, om zijn volksgemeenschap schoon en edel te maken. Heel Vlaanderen moet dat weten: het eenvoudigste boerken van een ver afgelegen Kempisch gehucht ook.

Heel Vlaanderen moet ook weten, dat wij dat dubbel erf te verdedigen hebben: onzen kultureelen rijkdom: dat weet arm Vlaanderen; maar ook onze economische mogelijkheden: dat vergeet het schijnbaar rijke Vlaanderen. Degenen die er nog aan twifelen, zijn door de jongste regeeringsverklaring tot de volste overtuiging gebracht: « Zekere economische verschijnselen slaan de Walen met schrik... Door haar economische politiek zal zij (de regeering) zich beijveren een harmonische ontwikkeling van Wallonië en Vlaanderen te bekomen.»

En dat verneemt men op een oogenblik, dat het jonge, vruchtbare Limburg door hogere instanties in een opgedrongen economisch malthusianisme leeft, en op een oogenblik, dat nagenoeg heel onze Vlaamsche economie in volksvreemde en door den band volksvijandige handen berust. En daarvoor waarschuwt niemand, indien Vlaanderen het zelf niet doet.

Op de intellectueelen — de ware leiders, omdat zij onbaatzuchtig zijn - berust in eersten aanleg deze verplichting. Politiekers slagen er niet gemakkelijk in, omdat zij steeds van het verstorende epicentrum van private of partijbelangen uitgaan.

Het is nochtans volstrekt noodig de aandacht er op te vestigen, omdat er een nauw verband bestaat tusschen economie en cultuur, verband dat zooals in de Middeleeuwen ook in de toekomst in Vlaanderen moet bestaan.

II. VERBAND TUSSCHEN ECONOMIE EN KULTUUR

1. In het algemeen

De economie en de cultuur staan niet gelijkwaardig naast elkaar; maar de economie moet uiteraard dienstbaar zijn aan de cultuur en daarom is het normaal, dat een economische expansie gevolgd wordt door een kultureelen opbloei van de gemeenschap. De economie, zeggen wij, moet ondergeschikt zijn aan de cultuur. Dit vloeit uit beider beteekenis en doelstelling voort.

Kultuur zou men kunnen omschrijven als de veredeling van den mensch door een harmonische ontwikkeling van zijn aanleg, van al zijn vermogens en krachten. De cultuur grijpt dieper in dan de beschaving, die vaak slechts een oppervlakkige doening is. De cultuur echter grijpt den heelen mensch aan en verfijnt hem in zijn zieleven: geest en hart. Indien wij dan het begrip cultuur, extensief genomen, verder ontleden en er op wijzen dat de cultuur niet alleen de cultuurfactoren als techniek, wetenschap, recht, zedelijkheid, schoonheid, kunst, godsdienst omvat, doch ook de cultuurmiddelen : kerken, scholen, bibliotheken, schouwburgen, instituten voor wetenschappelijk onderzoek, academiën, musea, sociale instellingen, dan moeten wij tot het besluit komen, dat al deze menigvuldige elementen niet gelijkwaardig zijn onder mekaar, maar dat ieder op zijn plaats en in zijn kader als functie heeft mede te werken aan het beoogde resultaat: de veredeling en verfijning van de menschelijke persoonlijkheid, van 's menschen zedelijken, verstandelijken en artistieken aanleg.

De cultuur is de hoogst mogelijke voltooiing van het natuurlijke streven van den mensch naar vervolmaking van zijn

eigen leven en - aangezien de mensch uiteraard een sociaal wezen is - van het algeheel leven der gemeenschap, waarin hij is opgenomen.

De economie - in haar concrete veruitwendiging van stoffelijken rijkdom - is een van de voornaamste hulpmiddelen daartoe. Zij is ondergeschikt aan de hoogste cultuur hierboven beschreven, zooals het lichaam ondergeschikt is aan de ziel. Haar doelstelling ligt in het bevorderen van het streven naar welvaart in den mensch, met inachtneming van de rangorde der waarden, krachtens dewelke de stoffelijke welstand nooit als doel, steeds als middel moet aanzien worden.

De materiele goederen mogen slechts beschouwd worden als de grondslag waarop het kultuurgebouw opgetrokken wordt; als de bodem waarop een rijke cultuurflora kan groeien.

Het is derhalve niet aanvaardbaar, dat diegenen die aan de volksgemeenschap eenigen stoffelijken welstand bezorgd hebben, zonder zich verder om iets hoogers, iets edelers te bekreunen, als weldoeners van die volksgemeenschap op het podium gezet worden. Een zulkdanige zelfoverschatting heerst voornl. in de niet-Vlaamsche en liberale handels- en nijverheidskringen; in hun diepgrondige dwaling zien zij in de economie, als hoogste streving, het verschaffen van het nuttige, en onlogisch verschuiven zij het goed, het schoone, het ware naar het achterplan.

Zij vergeten ook, dat het niets meer is dan een vanzelfsprekende verplichte tegenprestatie voor de gewonnen stoffelijke schatten, het ziele- en geestesleven der bevolking te bevorderen door het bouwen van kerken en scholen en door het verschaffen van allerhande andere kultuurmiddelen. Zij zijn als wereldveroveraars en bouwers van rijken, die slechts een naam maar geen spoor in de geschiedenis nalaten, omdat hun werk met hen of kort na hen ten gronde gaat. Er is echter een grootheid die blijft leven: de kultureele verhefting van mensch en volk.

2. Het verband tusschen de economie en de cultuur in Vlaanderen

a. Vroeger en thans.

Het hierboven geschetste normale verband tusschen stoffelijken bloei en kultureelen groei heeft in Vlaanderen bestaan, maar is onder den druk van de omstandigheden verloren gegaan. Vlaanderen heeft in vroegere eeuwen een hoogstaande eigen cultuur gekend.

Hier rijst de vraag of een eigen, nationale cultuur mogelijk is? In zichzelf ontleed, is de cultuur ongetwijfeld supranationaal en de objectieve cultuurwaarden zijn internationaal bezit. Maar de kultureele uitingen dragen een eigen stempel volgens individu en volksgemeenschap. Een rijke Vlaamsch-nationale cultuur — onderdeel, vroeger zooals nu, van de Dietsche cultuur - heeft ons volk uit het verleden overgeërfd.

In de Middeleeuwen — om niet met P. Stracke tot een veel vroegere periode op te klimmen - straalde Vlaanderens kulkon, gekropen heeft, welk rijk kultuurleven zal het dan in de komende tijden voeden.

want... eens waren wij een rijk kultuurvolk, thans zijn wij een arm kultuurvolk, maar eens moeten wij en zullen wij een nog rijker kultuurvolk worden dan ooit voorheen.

b. De groeiende economische rijkdom van Vlaanderen moet het onderpand zijn van een heropbloeiende cultuur.

Vlaanderen staat op een keerpunt in zijn geschiedenis. Het heeft besef gekregen van zijn onmetelijke economische mogelijkheden en levenskrachten en eischt beslist zijn heilig recht op, over zijn eigen economie te beslissen en te beschikken.

Het wil niet, dat nog langer de band tusschen zijn eco-

nomie en zijn kultuur gebroken blijft, maar het zal er zelf voor zorgen, dat op en uit de Vlaamsche economie een Vlaamsche kultuur groeie.

Niemand twijfelt er nog aan dat Vlaanderen een rijke economische toekomst te gemoet gaat, op voorwaarde echter, dat het er voor zorgt zijn eigen bezit zelf te regeeren, zijn lotsbestemming voor de toekomst zelf in handen te nemen en zijn volk gezond te houden.

Vlaanderen moet waken op zijn erf van economische schatten.

Vooreerst heeft Vlaanderen een betrekkelijk rijke volkskracht. De vergelijking met Wallonië legde den gekenden demograaf P. LEMAIRE S. J. volgende bemerking in de pen: « Wij mogen inderdaad niet uit het oog verliezen dat het rythme der ontvolking in Wallonië in veel sneller tempo geschiedt dan dit in Vlaanderen het geval is : in Wallonië telden wij in 1936 nagenoeg 6000 doodkisten méér dan wiegen; in Vlaanderen stelde men in hetzelfde jaar nagenoeg 30.000 geboorten méér vast dan overlijdens. Indien de ontvolking in zulk tempo gedurende een eeuw voortgaat, zal het aantal Walen heel wat lager zijn dan het aantal Vlamingen, en Wallonië zal een kolonie geworden zijn van Vlaanderen.»

Dat mag ons verheugen maar wij mogen daardoor niet de oogen sluiten voor de werkelijkheid. Vlaanderen is er sedert den oorlog niet op vooruitgegaan op gebied van levenskracht. In de statistieken kan men lezen, dat de ontvolking in sommige centra steeds verder en verder verwoestend rond zich grijpt. Zelfs door cijfers over het gezonde Limburg, waarmee in menige oppervlakkige demografische bespiegeling zoo gemakkelijk een loopje genomen wordt, mogen wij ons niet laten misleiden. Men moet immers rekening houden met het feit dat Limburg een zeer jonge bevolking bezit en daarom nog wel eenigen tijd een betrekkelijk hoog geboortecijfer kan noteeren.

Alle krachten samengebundeld zijn niet te veel om het zedelijk bedreigde volk van Vlaanderen voor den ondergang te behoeden.

In het vooruitzicht van zijn economische toekomst heeft Vlaanderen nochtans een sterke, gezonde en levenskrachtige bevolking noodig, en daarom moet er een Vlaamsche familiale politiek gevoerd worden, die terzelfder tijd de bescherming en steun van de kroostrijke gezinnen en het vraagstuk der huisvesting omvat.

Het ontgaat daarenboven niemand, dat de woning cen rechtstreekschen kultureelen weerslag heeft ten goede of ten kwade, en niet alleen een indirecten via de economie.

Naast de zedenverwildering bedreigt de denationalisatie de Vlaamsche volksgemeenschap. « Het motief van de groeikracht van Vlaanderen, groeikracht die reeds lang op een numerieke meerderheid bogen kan, wordt deerlijk beschaamd. **Wij moeten de mijlpalen verzetten, want de groeikracht van Vlaanderen wordt eenvoudig weg gedernationaliseerd.** » Aldus Dr. J. Rombouts in « De Standaard ».

Er voor zorgen dat in het binnenland het een en het ander min of meer wordt vernederlandscht is al iets; het moet ook uit zijn op de taalgrens, te Brussel, in Limburg met de denationalisatiepolitiek. Om in de vuurlinie te strijden is er moed en offervaardigheid noodig; aan die koene kampers is Vlaanderen veel dank verschuldigd.

Over den bevolkingsfactor en de daarmee verbonden aangelegenheden, hoe kapitaal hun belang ook is, meenen wij op dit oogenblik niet breeder te moeten uitweiden.

Wij wenschen dan ook onmiddellijk over te gaan tot de bespreking van dié expansie-elementen, die men op het oog heeft wanneer men spreekt over Vlaanderens economische toekomst.

Al die factoren ontleden: landbouw, zeevisscherij, textielindustrie, havenbedrijf, Antwerpsche en Brusselsche

zware nijverheid en de massa van halfzware nijverheidstakken, zou ons te vervoeren.

In dit verband moet ons echter een objectieve rondborstige bemerking over den huidigen toestand van het hart.

De meeste van deze bedrijfstakken verkeerden in een kritischen toestand, die voor sommige hachelijk geworden is, o.m. voor de landbouw- en de textielnijverheid. Zij verwekken over het algemeen den pijnlijken indruk, dat voor optimistische verwachtingen geen plaats is.

Men gelieve hierbij echter in aanmerking te nemen, dat de gevolgde economische politiek, die sinds jaren weinig of geen heropleving heeft kunnen bewerken, niet de ééniq denkbare is. Het spel van tegenstrijdige economische belangen in dit land heeft - en het lijkt onvermijdelijk - maatregelen opgelegd, die niet steeds in het voordeel waren van de specifiek Vlaamsche economie. Een paar concrete voorbeelden mogen volstaan ter illustratie en bevestiging. De zware industrie - overwegend Waalsch - riep om protectie, die niet kon samengaan met de ontwikkeling en verbetering van den landbouw — overwegend Vlaamsch - ; de bekende steenkolenpolitiek, in feite Waalsch, kwam in felle botsing met de belangen van het havenbedrijf in Vlaanderen.

Men hoort dikwijls de onleefbaarheid van een zelfstandige Vlaamsche economie als dogma verkondigen, maar zoo eenvoudig en simplistisch mag men met zulke problemen niet omspringen.

Tot staving de financieele structuur en de afwezigheid van Vlaamsch kapitaal aanvoeren houdt geen steek. Op de eerste van deze beweringen zouden wij antwoorden met een eenvoudige vraag te stellen: Aan wie de schuld, dat er geen Vlaamsch bankwezen en geen Vlaamsche finacie bestaan? Wat het nijverheidskapitaal betreft, het is internationaal en aanvaardt maar één enkel motief: rentabiliteit!

Besluit: wanneer zal de politiek in Vlaanderen het van zich verkrijgen de hoogste en de praktische leiding van de economie in Vlaamsche handen te leggen?

De beteekenis van de Kempen voor de industriele expansie van het noorden kome eerst aan de beurt.

Toen op 2 Oogst 1901 de Leuvensche hoogleeraar André Dumont, te Asch de eerste steenkool opboorde was het niet te overzien, welke ontzaglijke schatten voor de economische toekomst van Vlaanderen ontdekt waren. De méér dan honderd proefboringen, die naderhand van Eidsen tot Kwaadmechelen en van Asch tot Balen gedaan werden, hebben toegelaten bij benadering de steenkoolreserves van den Limburgschen ondergrond te schatten. Op ongeveer 70.000 h., die het steenkolenveld beslaat, bevinden zich volgens raming niet minder dan 12 milliard ton brandstof.

Wallonië daarentegen bezit hoop en al maar anderhalf milliard ton.

Uitgestrekte concessies - Beringen 4950 ha., Eidsen 4910 ha. - zijn aan de opgerichte mijnbouwondernemingen verleend. Economisch gesproken biedt deze toestand onschatbare voordeelen, omdat eenerzijds de reusachtige kapitalen, die voor de uitrusting der bedrijven noodig zijn geweest, op langen tijd kunnen afgeschreven worden en anderzijds, omdat de ontginning geleidelijk kan gebeuren, waardoor een dubbel gevaar vermeden wordt: een overrompeling van de steenkolenmarkt en een te vroege uitputting van het bekken. De gunstige weerslag teekent zich dan ook in de productiecijfers af. In de Kempen delft men gemiddeld per concessie en per exploitatiecentrum 1.109 ton op. In Wallonie, waar men in 1937 78 concessies en 169 uitbatings-centra telde, bereiken de resp. cijfers slechts 279 en 137 ton.

Andere kapitale begunstigingsfactoren zijn de gemiddelde lagendikte - méér dan 1 m. in Limburg, ca. 70 cm. in het

zuiden - en de regelmatige structuur die den meest modernen afbouw mogelijk maakt.

Het dubbele gunstig gevolg bleef niet uit. Het nuttig effect (d.i. de gemiddelde productie per dag) per ondergrondarbeider bedraagt in het noorden ca. 1700 kg., in Wallonië nog geen 1100 kg. De geldelijke uitkomsten, die voor twee derden door het arbeidsloon bepaald worden, weerspiegelen op hun beurt den voorsprong van het Kempisch bekken op het Waalsche. De leidende finacie heeft zich dienaangaande reeds verstout te spreken over «geldelijke compensatie» tusschen beide bekkens. Zulks ware onaanvaardbaar, nu de Kempen, na tientallen jaren van onvruchtbaarheid, eindelijk winstcijfers in de balansen boeken.

Ten slotte mag de beteekenis van de hoedanigheid der Kempische steenkolen onderlijnd worden. Voorzeker levert Limburg niet de rijke verscheidenheid van steenkolensoorten die Wallonië gunstiger prijzen doet maken op de markt. Maar het levert juist die brandstof, waaraan de zware industrie behoefte heeft. Daarom zal het deze laatste naar zijn gebied lokken.

De zware nijverheid zal zich onweerstaanbaar naar het noorden verleggen. De verschuiving is reeds in vollen gang. Wanneer de economische factoren, die de vestiging der zware industrie bepalen, ongedwongen hun invloed mogen laten gelden, zal binnen afzienbaren tijd de streek tusschen Genk en Antwerpen en wel meer bepaaldelijk het gebied tusschen Genk en Hasselt, een drukke bedrijvigheid bezitten.

Een beslissende invloed zal inz.uitgaan van het Albertkanaal, den machtigsten der moderne vaarwegen, waarvan de economische motiveering niet kan aanvaard worden maar waarvan de economische doelmatigheid niet te overschatten is. Dit eenvoudig onderscheid heeft niet iedereen weten te vatten.

De aantrekkingskracht der opgesomde vestigingsfacto-

ren zal zóó sterk zijn, dat preventieve maatregelen, - zij mogen komen van de overheid of van de financierende machten —, de normale bedrijfsontwikkeling wel zullen kunnen verhinderen en vertragen — tot nadeel van de volksgemeenschap —, maar onbetwistbaar zullen begeven onder den drang der economische wetten.

De nijverheid wenscht de meest gunstige levensvoorwaarden en zoekt, net als een plant, den meest geschikten bodem.

Maar Vlaanderen moet op zijn bestaand economisch erf waken en zelf zorgen voor de toekomst. Van Waalsche zijde durft men reeds openlijk aansturen op financieele compensatie tusschen de twee groepen van mijnbouwbedrijven.

Indien wij niet oppassen, zal men in Vlaanderen spreken en wie weet durven droomen van imperialisme; maar Wallonie, dat er wat van kent, zal er aan... doen! Andermaal hetzelfde besluit: de economische commandoposten in Vlaamsche handen.

De kernvraag is echter of deze bestaande en te verwachten ontzaglijke rijkdommen heilvol of rampspoedig zullen worden voor de Vlaamsche kultuur??

Het overzicht van den actueelen toestand verschaft niet de minste reden om optimist te zijn. Wat andere nijverheidscentra zooals o.m. Gent vroeger getroffen heeft, bedreigt thans Limburg: kultureele verarming.

Het kàn ook niet anders dan dat Limburg bedreigd wordt in zijn kultureel bestaan. **Opdat een volk uit zijn stoffelijke middelen geestelijke bevordering kunne halen, moeten de materiele goederen in de handen berusten van volksverbonden economische leiders, of althans moet van overheidswege gezorgd worden dat het normale verband tusschen economische middelen en kultuurleven gaaf wordt bewaard. Noch het een noch het ander is bewaarheid in de Kempen.**

De algeheele exploitatie van den Kempischen ondergrond al de andere takken zware industrie: zinknijverheid,

chemische producten, metaalnijverheid... worden beheerd door vreemd kapitaal: uitheemsch of toch alleszins volksvreemd. Het is treurig te moeten ervaren, dat het tweede vijandiger is in zijn houding tegenover de Vlaamsche kultuur dan het eerste. En de Vlamingen en de vrome Limburgers zouden lessen in broederlijkheid en in vaderlandsliefde (want van dit woord loopt de mond van sommige vreemdaardige Belgen over) van zulke kolonisten moeten aanvaarden, wanneer het er om gaat de Waalsche zware industrie ter wille te zijn!?

Dit voor de Walen, voor wie het niet te vraag is: het echte Vlaanderen, dat niet enkel voetschabel is, te ontdekken.

En voor onze Vlaamsche leiders het volgende.

De denationalisatie te Brussel werd onlangs als het meest prangende probleem betiteld. Ik vrees dat men Limburg pas zal ontdekken, wanneer de sterke walm die het teeken is van bederf en gevorderde ontbinding over het land waait.

Een paar trekken zijn al voldoende om een onthutsend beeld voor onzen geest te doen oprijzen.

Zedelijkheid en godsdienstzin hooren bij den edelsten kultuurschat van een volk. Het Vlaamsche volk heeft uit het verleden een gave zedelijkheid en een diepen godsdienstzin overgeërfd. En met oprechte fierheid wijs ik er op, dat vooral het stille vrome Limburg zich in dit dubbel bezit steeds heeft mogen verheugen en zijn bezit getrouwelijk wist te bewaren.

Maar beide staan op het punt voorgoed verloren te gaan. Er zijn voorzeker andere dan economische factoren die op dit gebied sloopingswerk verrichten, b.v. de tijdstrooming en het verderfelijk militariseeren, ik zou willen zeggen verkarnerneeren van de heele provincie: Leopoldsburg, Kaulille, Helchteren, Zwartbergheide, Maaseik, Hasselt, Tongeren.

Maar deze factoren zullen pas binnenkort hun werk beginnen; doch de industrialisatie vertoont reeds sinds jaren

haar nasleep van zedenverwildering en ontkerstening in en rond de mijngebieden.

Laten wij in dit verband ook wijzen op het door allen gelaakte en door niets te verklaren onbegrip van de economische leiders in zake sociale verhoudingen en sociale rechtvaardigheid. En dan begrijpen wij dat het socialisme - het gebeurt op dit oogenblik - zijn sterkste krachten samentrekt in het oosten om ons volk, tegen zijn van oudsher bekende Roomsche trouw in, te doen grijpen naar het marxisme en voor te bereiden op het kommuniste.

De stelselmatige denationalisatie eindelijk werkt in dezelfde richting.

Denationalisatie bestaat in het rooven van de taal op de eerste plaats, maar ook in het dooden van den volksaard. P. Stracke teekent scherpzinnig het gevaar van deze volksontaarding voor Vlaanderen: « Het Vlaamsche volk, van eigen kultuur verstoken, heeft dus ook grootendeels zijn innige godsdienstigheid verloren, en daarom, arm aan hooger bezit, is het tegen de vroegere traditie in naar het socialisme overgelopen en wordt het door het kommuniste bedreigd.»

Wat de taal betreft, kunnen wij vooral op dit oogenblik, nu de heldhaftige strijder voor Vlaanderens eentaligheid tot onze schande opgesloten blijft, met veel nut en vrucht luisteren naar het woord dat, bijna dertig jaar geleden, klonk uit den mond van Mgr. Rutten zg.: «Zooals gij dus ziet, beminde en vereerde medewerkers - zei de bisschop van Luik in zijn synodale rede van 1910 -, krijgt de Vlaamsche quaestie voor Limburg een buitengewoon gewicht: aldaar de rechten der moedertaal verdedigen is terzelfder tijd de verdediging opnemen van de onafhankelijkheid, de vrijheid, de waardigheid, het geweten der arbeidersbevolking van die streek.»

Het is onheilspellend - het klinke over heel Vlaanderen tot dat het wakker wordt — dat de economische leiders «

schromelijk tekortkomen op specifiek cultureel gebied ».

De miskennis van al wat Vlaamsch is, zooals men die dagelijks in Limburg aan den lijve ondervindt, zou door een rijk, maar triestig illustratiemateriaal kunnen belicht worden: misprijzing van de Nederlandsche taal in de leiding, in de administratie, op het werk, in het gemeenschapsleven; de zotskap van tweetalige straatnaamborden, Vlaamsch minderwaardigheidscomplex in de afgesloten cités; miskennis van Vlaamsche intellectueelen; achteruitstelling van eigen Vlaamsche zonen in de bedrijven op hun grondgebied met hun schatten opgericht; miskennis van het Vlaamsche cultuurleven door het negeeren of dwarsboomen van iedere uiting op dit gebied. Een Vlaamsch Volkstoneel, een Vla. Nat. Zangfeest, het Davidsfonds, V.O.S.: « c'est de la politique ou en tout cas cela frise la politique. »

Welk besef over eigen waarde, eigen cultuur, eigen grootheid en nationale volksfierheid uit zulken toestand in geest en gemoed van de verknechte Vlamingen moet groeien is voor iedereen begrijpelijk.

Waarachtig, indien er geen koersverandering komt, dan zal de « coming » provincie, waar Vlaanderens toekomst in hoofdzaak opgebouwd moest worden, slechts nieuwe schade en schande aan onze volksgemeenschap berokkenen.

Maar neen! Een algeheele omwenteling in dezen toestand is vereischte van rechtvaardigheid en naastenliefde en zal plaats grijpen. Doch hoe?

Het neemt heelemaal den schijn dat Vlaanderen er zelf voor zorgen moet.

In een gezagvolle waarschuwing heeft zich Z. E. Gouverneur Dr. H. Verwilghen in volgende woorden tot de Limburgsche grootnijverheid gericht:

« Inderdaad, onze grootnijverheid verwezenlijkt aanzienlijke winsten en keert wel groote bedragen aan loon uit.

Maar de hoofden dezer grootnijverheid, de bedrijfslei-

ders, de directeurs, ingenieurs, enz. blijven, op enkele uitzonderingen na, buiten ons geestelijk leven, terwijl zij nochtans de beste medewerkers zouden moeten zijn om ons volk hogere ontwikkeling te brengen. Intellectueel gesproken, heeft ons Limburgsche volk nagenoeg niets aan heel de grootnijverheid die op en uit onzen bodem haar schatten vindt. Dit kan niet rechtvaardig geacht worden. Vroeg of laat kan hieruit zulkdanig verzet groeien, dat in komende tijden ernstige moeilijkheden te duchten zijn. Ik wensch dat dit moge verhoed worden, maar het is een plicht - en dit allereerst voor mij - hiertegen te waarschuwen waar het past.»

III. VERPLICHTINGEN VAN DE ECONOMISCHE MACHTHEBBERS T.O.V. DE VLAAMSCHE KULTUUR

Zullen de nijverheidsbazen ooit hun plichten begrijpen?

Hun negatieve verplichtingen: de normale, vrije ontwikkeling van het Vlaamsche kultuurleven hunner onderhoorigen en hunner streek niet te verhinderen; geen minachting voor eigen kultuur te verwekken bij de Vlamingen door het uitsluitend erkennen in feite van het Fransch; geen opdringen van een bonte verscheidenheid van kulturen aan een streek en een volk dat zijn eigen Vlaamsch-zijn nog niet heroverd heeft.

Hun positieve verplichtingen: Zij zijn de beheerders van de stoffelijke goederen en moeten deze aanwenden tot de algeheele harmonische ontwikkeling van individu en gemeenschap. Daarom moeten zij de goederen rationeel beheeren. Zij hebben het beschikkingsrecht over de rijkdommen gekregen onder de onuitgesproken voorwaarde ze te doen dienen tot zedelijke, geestelijke, nationale veredeling van de Vlaamsche volksgemeenschap. Indien zij het doen, kwijten zij zich van hun plicht. Dat is lofwaardig. Maar het ware ongehoord, naast de reeds gewonnen stoffelijke schatten, nu achteraf ook nog een afhankelijkheid van het volk in ruil op te eischen. Concreet hebben zij de plicht de velerlei pogingen van kulturele aktie en kultuurprestaties te bevorderen en te steunen. De Nederlandsche taal moeten zij in eere houden of herstellen op en buiten het werk. Eentaligheid naar buiten geldt voor de mijnstreek als voor heel Vlaanderen, en wie er aan medehelpt verricht verdienstelijk kultuurwerk. De taal immers is de draagster van de rijke volksziel en vertolkster van Vlaandere's rijke gaven van hart en geest: liefde, rechtschapenheid, trouw, kunst, wetenschap.

De rechtvaardige daad die Vlaanderen onmiddellijk van hen verwacht is de passende behandeling van de eigen Vlaamsche zonen. Geen enkele leiderspost mag voor een knappen Vlaming te hoog zijn, en de rijksbetaalde betrekkingen komen in eerste instantie aan Vlamingen toe. Is het zoo? Neen! Zijn er beschikbare krachten? Ja! En indien er waarborgen zijn voor de toekomst, zullen de leeraars van het middelbaar onderwijs met een gerust gemoed, hun studenten den weg wijzen naar de technische scholen.

Mag Vlaanderen zich aan de hier onvolledig beschreven weldoende aktie van de economische machthebbers uit het Limburgsche verwachten? Daar bestaat waarachtig niet de geringste reden toe. Wel integendeel!

Indien de leiding van het economische leven in handen werd gelegd van bewuste Vlamingen, bekommerd om de hoogere zedelijke en nationale waarden van het eigen Vlaamsche volk, dan zou het eindelijk bewaarheid worden dat de onschatbare rijkdom van de Kempische mijnvelden ook een bron zou wezen van ware volkswelvaart en hooger en cultuureelen bloei in Vlaanderen.

IV. DE ROL VAN DEN STAAT

Naast de economische leiders heeft ook de staat verplichtingen t.o.v. het kultuurprobleem in Vlaanderen. En wat op dit gebied in algemeenen zin geldt, is zeker van toepassing in de eigen Limburgsche toestanden.

Men kan gerust aannemen, dat de staat geen kultuurschepper is, maar daarom valt zijn plicht niet weg te zorgen voor het kader waarin de kultureele activiteit zich bewegen moet, voor de gezonde atmosfeer waarin het kultureele leven wasdom vindt en bloeit.

Deze verplichting rust des te meer op den staat, daar hij zich meer en meer mengt in de economie en daarbij van louter politichen staat, dien het liberalisme van 1830 opgebouwd had, geëvolueerd is tot volksstaat en in zekeren zin tot kultuurstaat. Wat de houding van den staat te beduiden heeft - laat ze dan nog zoo suppletief zijn - , wij hoeven er niet naar te zoeken of te raden, wij kunnen het zonder groote moeite observeeren in Noord-Nederland.

Waarom is daar de economie Nederlandsch, ook het Fransch en Belgisch kapitaal; waarom is zij bij ons niet Vlaamsch?

De Afdeeling voor Kultuur van het VI. Kath. Kongres van Mechelen heeft aangaande de rol van den staat een oorkonde afgeleverd die wij nooit meer uit onze handen mogen laten gaan.

Ik zou hier gaarne het kranige en waardige woord van prof. Dr. P. Sobry over de verhouding van onze volkskultuur tot de huidige staatsleiding laten hooren. De tijd ontbreekt; men kan de lezing vinden in de Verhandelingen, V^o Bd. bl. 60-61.

De besluiten van deze sectie wil ik echter, wat de passende deelen betreft, zonder verder commentaar voor het geheugen oproepen.

Derde premisse van de besluiten:

« Het Vlaamsche volk heeft uit het verleden een eigendommelijken kultuurschat overgeërfd, waardoor zijn kultuur een onvermengd strikt Vlaamsch-nationaal en katholiek karakter draagt.

Vierde besluit:

De afdeeling besluit tot de noodzakelijkheid van:

4) de erkenning door den staat van de zelfstandigheid van de Vlaamsche kultuur met als gevolg — op grond van een honderdjarige ervaring van den fnuikenden invloed van een centraliseerend staatsbestel - de noodzakelijkheid van een of anderen vorm van publiekrechtelijke zelfstandigheid van Vlaanderen.»

Elders lazen wij :

« Als de Belgische staat de Vlamingen wil overtuigen, dat zij geen eigen staatsgezag nodig hebben, moet hij er voor zorgen dat hijzelf den Vlaamschen volkseigendom beschermte als een eigen Vlaamsch staatsgezag het zou doen. »

De provinciale en gemeentelijke overheden kunnen veel goed werk verrichten op kultureel gebied, door bescherming en steun. Deze hulp, die b.v. in Limburg in de mate van het mogelijke en met liefde wordt geschonken, kan niet volstaan om zoo'n machtig en zoo'n nationaal kultuurprobleem op te lossen. De gemeenten vnl. immers staan dikwijls machteloos, vooral de buitengemeenten, die de lasten van de nijverheid dragen (wegenis, sociale hulp...) en verstoken blijven van het profijt dat in de gemeentekassen van Brussel terechtkomt, waar, door een onbegrijpelijke, onlogische regeling, de maatschappelijke zetels gevestigd zijn.

En anderzijds weten wij door eigen ondervinding, dat onder de voorgedij van een anti-Vlaamsch staatsbestel, de gemeentelijke en provinciale autonomie heel wat minder schitterend werk levert in Vlaanderen dan in Wallonië.

V. DE ROL VAN VLAANDEREN ZELF

Neemt het dus niet heelemaal den schijn aan dat Vlaanderen zichzelf en zijn economie en zijn kultuur moet redden?

Het is wel wonder dat iedereen aan Vlaanderen het recht op kultuurautonomie toekent, maar dat zoo weinigen zich bewust schijnen te zijn van de diepliggende grondvesten waarop dit recht gebouwd is en van de verre, verborgen bronnen waaruit de kultureele autonomie moet opwellen en naar ons toevloeien.

Het verband tusschen economie en kultuur sluit in, dat Vlaanderen niet alleen zelfbeschikkingsrecht moet bezitten in kultureele en economische aangelegenheden, maar ook in het staatsleven als hoogste overkoepeling van beide.

Daarvoor te ijveren — ik moest het hier niet zeggen, wij zullen het dezen namiddag vernemen, meen ik — is ons aller plicht.

BESLUITEN

Gelet op de wisselwerking tusschen economie, kultuur en staatsbeleid, overwegende dat Vlaanderen een eigen nationale kultuur bezit, dat de band tusschen economie en kultuur in Vlaanderen gebroken is door de vervreemding van nationale rijkdommen, dat Vlaanderen een economische bloeiperiode te gemoet gaat, eischt de economische afdeeling dat de opperste leiding en het praktisch beheer van Vlaanderens economie in handen worden gelegd van bewuste volksgenooten, en neemt, wat de rol van den staat betreft,

het besluit van de VIe Afdeeling van het VIe Kath. Kongres van Mechelen over, dit besluit toepassend op de cultuur en op de economie, te weten:

« Het Vlaamsche volk heeft uit het verleden een eigendommelijken kultuurschat overgeërfd, waardoor zijn cultuur een onvermengd strikt Vlaamsch-nationaal en katholiek karakter draagt, en bezit een specifiek Vlaamsche economie;

» De afdeeling besluit tot de noodzakelijkheid van: de erkenning door den staat van de zelfstandigheid van de Vlaamsche cultuur, met als gevolg — op grond van een honderdjarige ervaring van den fnuikenden invloed van een centraliseerend staatsbestel - de noodzakelijkheid van een of anderen vorm van publiekrechtelijke zelfstandigheid van Vlaanderen.

Deze besluiten werden door de gansche vergadering met een ovatie aangenomen; later werden zij door het Hoofdbestuur aanvaard.

BEDREIGING VAN LIMBURG'S ECONOMISCHE BELANGEN

Op dit oogenblik heeft het economisch probleem de scherpste vormen aangenomen.

De belgische steenkolennijverheid in het algemeen ver- toont sedert jaren teekenen van malaise in dit land. Bij de minste conjunctuurdepressie wordt voor vele mijnen de toestand zóó benard, dat zij geen enkel stootje van de vreemde concurrentie kunnen verdragen.

Hoe dit te verklaren is? Door de structuur van de bel- gische mijnindustries; en door de steenkolenpolitiek van de regeering, die op de gezonde bedrijven de hypotheek legt van de onrendabele mijnuitbatingen.

Aan den eenen kant staat het gedeeltelijk uitgeput Waalsch bekken, met een veelal verouderde exploitatieme- thode die den tred der rationalisatie niet heeft bijgehouden, en als gevolg daarvan, met een gering nuttig effect (gemidd- dele dagelijksche productie) per arbeider en per exploitatie- centrum; kortom met een heele reeks van ongunstige facto- ren die den kostprijs per ton opdrijven.

Anderzijds staat het rijke, levenskrachtige, jonge Kempische bekken, dat tegenover de structureele minder- waardigheid van menig Waalsch mijnbouwbedrijf merkwaar- dige expansiemogelijkheden kan stellen.

Vandaar dat twee scherp tegenover mekaar staandel thesissen verdedigd worden, wat de steenkolenpolitiek van het land betreft : de steenkolennijverheid aanzuiveren door het opgeven van onleefbare bedrijven; of: de steenkolenprij- zen kunstmatig hoog houden om de productie van alle mij- nen in stand te houden of op te drijven.

De Kempische mijnbouwbedrijven hebben belang bij

uitbreiding: meer productie, goedkoper kolen, gemakkelijker afzet.

De Vlaamsche verbruikende nijverheid heeft belang bij goedkoope brandstof.

De belangen van de mijnindustrie en van de verbruikers loopen hier parallel, wat niet het geval is in Wallonië: hier vragen de steenkolenmijnen protectie en hooger prijzen en bestaat er dus een tegenstelling tusschen de belangen van verbruiker en producent.

Het is voor iedereen duidelijk, dat de Vlaamsche belangen gelijk: loopen met die der geheele economie. De industrie van het land is op uitvoer aangewezen en moet dus goedkoop kunnen werken.

En toch liggen de reeds getroffen maatregelen niet in die richting: van 1 Oktober af immers valt een invoertaks van 5 fr. per ton op cokeskolen; van 10 fr. per ton op nijverheidsbrandstof en van 15 fr. per ton op huisbrand.

Zulke protectiemaatregelen hebben wij nog gekend tijdens de depressieperiode 1931-34. Het is één van de vormen om de bedreigde Waalsche bedrijven, zelfs die welke niet leefbaar zijn, kunstmatig in het leven te houden.

Jammer genoeg gebeurt het met groot nadeel voor haast al de andere industrictakken: zoowel van de zware nijverheid in Wallonië, als van het havenbedrijf, de textielnijverheid en den landbouw in Vlaanderen, dus van de geheele Vlaamsche economie. De Kempische mijnnijverheid zelf wordt er door belemmerd in haar normale ontwikkeling en de industriele expansie van de Kempen wordt er door gerend.

En indien het weer moet gaan zooals in de vorige beschermingsperiode, heeft er de staatskas - en bij weerslag de belastingbetaler - geen voordeel van. Toen werden immers niet alleen de steenkolenprijzen hoog gehouden, maar de producenten mochten ook nog de geinde taksen onder mekaar verdeelen.

Er zijn op dit oogenblik nog andere maatregelen op til. Zij zijn nog niet bekend. Een tijdje geleden heette het, dat men eenvoudig weg zou overgaan tot een **winstcompensatie** tusschen de Vlaamsche en Waalsche mijnbouwbedrijven. Tot welke onderlinge steunverleening men thans zal beslissen weten wij niet. Maar dit houden wij staande, dat **iedere vorm van geldelijke compensatie moet verworpen worden.**

Sinds een drietal jaren kunnen sommige Limburgsche mijnen vergeldingen uitkeeren; andere kunnen met de gerealiseerde winsten nog hangende financieele lasten aanzuiveren. En... daar zien we het ongeloofelijke gebeuren: kapers rukken aan om zich op den buit te werpen!... Net alsof het tegen de « goede traditie» was, dat Vlaanderen uit eigen bodem en uit eigen werk profijt haalt. Het is onaanvaardbaar!

Verder krijgt men den indruk, dat de arme Kempische eigenaars van den bovengrond verhinderd moeten worden eenige franks vergoeding — 1% à 3% van de winst - op te strijken, om machtige geldschietters van de zuidelijke mijnen in te stellen met verlies werkende mijnen open te houden en er **winst** uit te halen, door het verlies op anderen af te wentelen. Is de Vlaming dan waarlijk geboren om te dienen?

Bovendien ! De Kempische mijngemeenten hebben verpletterende budgetten gekregen. Het gros van de belasting op de mijnen gaat reeds naar Brussel, waar - onrechtmatig - de maatschappelijke zetels gevestigd zijn. En nu zij wat begonnen te krijgen van de taxe op de winst, zou men het hun ontfutselen ?!

En welke onrechtstreeksche gevolgen zijn er niet te duchten, indien de winstmogelijkheden op de eene of andere wijze besnoeid en de mijnen daarom in feite beneden hunne rendementsmogelijkheden blijven?... En welke slag voor de geldbelegging in de Kempische mijnen? En bijgevolg welke rem op de economische evolutie der Kempen!

Hier staan dus specifiek Vlaamsche belangen op het spel.

Zulk een oplossing van het steenkolenvraagstuk moeten wij als anti-economisch, antinationaal, onrechtvaardig brandmerken en verwerpen.

Wij onderschrijven de voorgestelde steenkolenpolitiek van het V.E.V.

a. De binnenlandsche prijs van steenkolen in België mag nooit hooger en moet zelfs eenigszins lager liggen dan de binnenlandsche prijs in Engeland. Daarom mag de kostprijs van de uitgeputte Belgische mijnen niet meer in aanmerking komen voor het vaststellen van den gemiddelden kostprijs der steenkolen. Dit zou geleidelijke sluiting van sommige mijnen medebrengen en verplaatsing van de daarbij betrokken werknemers. De regeering moet zich in deze kwestie uitspreken.

b. Binnen de perken, gesteld door de toepassing van het eerste principe, moet de binnenlandsche markt zooveel mogelijk voorbehouden worden aan de binnenlandsche productie.

Het is de gewoonte van de Vlamingen niet een hetzetoorn aan te slaan, zooals sommige wansmakelijke franschtalige boulevardbladen. « Monsieur Achilles Delattre, ministre wallon, ne permettra pas cela », schreef één dezer organen naar aanleiding van de verschuivingstendenz der zware industrie naar het Noorden.

Wij hitsen niet op, maar voeren kalm een gezonden doch hardnekkigen strijd voor de belangen der Vlaamsche economie en der Vlaamsche broeders. Wij voelen ons sterk, omdat deze belangen parallel loopen met die van het land zelf. Vlaanderen heeft het recht scherp toe te zien, of de belofte van de regeering, krachtens dewelke zou « gezorgd

worden voor de vrije ontwikkeling van de economie in beide landsdeelen» fair geïnterpreteerd en onpartijdig uitgevoerd wordt.

Zooniet, wordt de nationaliteitentegenstelling nog scherper! Zooniet, zullen ook de Vlamingen, om specifiek Vlaamsche redenen, meer en meer de socialisatie van de mijnbouwbedrijven onder den een of anderen vorm, in een Vlaanderen met zelfbeschikkingsrecht verdedigen.

Welke de best geschikte vorm zou zijn, kan hier niet onderzocht worden. De strikte nationalisatie is ter oorzaak demagogischen inslag in de politiek, beslist te verwerpen. Maar andere vormen zijn denkbaar: het gemengd systeem van particuliere en staatsmijnbedrijven zooals in Nederland; een soort gemengde regie naar den aard der N.M. Belgische Spoorwegen; de corporatieve inrichting der bedrijven. Maar welke ook de vorm weze, op zich zelf brengt de exploitatiewijziging de gewenschte oplossing niet. « De oplossing van het Limburgsche vraagstuk, » schreef onlangs een van de meest bevoegde economisten, is volgens mij niet te vinden zonder een grondige en ernstige wijziging van het Belgisch staatkundig regime.»

Tot dat besluit komt iedereen, die het prangende vraagstuk bestudeert. De vraag welke die nieuwe staatsvorm moet zijn, is van politieken aard en laten wij bijgevolg in deze economische brochure open.

Maar één feit is zeker! Vlamingen huizen gemakkelijker met Vlamingen dan met vreemde bazen. Dat ervaren onze Vlaamsche mijnwerkers iederen dag en onze miskende Vlaamsche bedienden nog veel meer.

Voor de oplossing van het geheele steenkolenprobleem verwacht Vlaanderen in ieder geval, dat zijn leiders en inz. zijn ministers aan den kant van hun eigen Vlaamsche volksgemeenschap staan.

ALGEMEEN BESLUIT

In velerlei opzicht hebben de Limburgsche vraagstukken een groote beteekenis voor Vlaanderen.

Wie de coming provincie in handen heeft, beheerscht wellicht eensdaags heel Vlaanderen.

Het is de edele roeping van de Limburgers en de dure plicht van iederen Vlaming, Limburg's erfschat van nationale grootheid, zedelijke gaafheid en roomsche trouw te helpen bewaren en verdedigen.

21 Oktober 1938

TOEKOMSTSTRATEGIEËN VOOR LIMBURG: VIJF KEER UITVINDEN

Limburg heeft zich de voorbije eeuw keer op keer opnieuw moeten uitvinden. In deze tijdslijn bundelen we de vijf sleutelmomenten van die transitie.

1938

DE EERSTE SAMENHANGENDE
BLIK OP LIMBURG

Met *Het Limburgsche Vraagstuk* legde priester-econoom Karel Pinxten als eerste de structurele zwakte van Limburg bloot: een regio die welvaart genereerde, maar geen eigen regie ontwikkelde. De steenkoolontginning bracht economische groei, maar geen sterke culturele identiteit. Pinxten koppelde economie aan waarden, gemeenschap en richting, en waarschuwde dat groei zonder identiteit leidt tot afhankelijkheid. Zijn analyse vormt de intellectuele oervorm van het Limburgse reconversieverhaal.

1987

HET TOEKOMSTCONTRACT LIMBURG:
NOODPLAN NA DE MIJNSLUITINGEN

Toen in de jaren 80 de mijnen sloten, verloor Limburg in één klap zijn eeuwenoude economische ruggengraat. Het

Toekomstcontract was een grootschalig sociaal-economisch relanceplan, goed voor miljardeninvesteringen in tewerkstelling, omscholing en infrastructuur. Het zorgde voor de oprichting van nieuwe instrumenten, zoals de Limburgse Investeringsmaatschappij en later LRM. Het Toekomstcontract bood een noodzakelijke schokdemper, maar bleef sterk gekoppeld aan crisisbeheer.

1997

**HET LIMBURGPLAN:
VAN CRISISREACTIE NAAR
STRUCTUREEL BELEID**

Het Limburgplan betekende een verschuiving van noodhulp naar structurele, langdurige ontwikkeling. Waar het Toekomstcontract gericht was op het verzachten van de mijnimpact, richtte het Limburgplan zich op economische diversificatie, innovatie en ruimtelijke planning. Het lanceerde de uitbouw van campussen zoals Research Campus Hasselt (nu Corda Campus), versterkte de inzet van LRM en gaf Limburg voor het eerst een meerjarige strategie om opnieuw economische motor te worden.

2013

**SALK: STRATEGISCHE
HERORIËNTATIE NA FORD GENK**

De sluiting van Ford Genk confronteerde Limburg opnieuw met structurele kwetsbaarheid. SALK (Strategisch Actieplan Limburg in het Kwadraat), geleid door professor Herman Daems, koos voor een toekomstgerichte aanpak: niet het vervangen van Ford, maar het bouwen aan een andere econo-

mische basis. Innovatie, ondernemerschap, internationalisering en leefbaarheid stonden centraal. Projecten zoals Corda Campus, Thor Park en Terhills kregen vorm. SALK compenseerde het jobverlies en gaf Limburg een nieuwe economische structuur, al bleef de nood aan hogere productiviteit zichtbaar.

2020 –...

**SALKTURBO: VERSNELLEN
IN EEN TIJD VAN TRANSITIES**

SALKturbo bouwt verder op SALK, maar kijkt breder dan economische heropbouw. Op initiatief van gedeputeerde voor Economie Tom Vandeput, en met de structurele steun van Vlaanderen en Europa, richt SALKturbo zich op de grote transitie van deze tijd: digitalisering, duurzaamheid, demografie en mobiliteit. Het programma versterkt innovatie-ecosystemen zoals Health Campus, Bouwcampus en Limburg DC, en ondersteunt projecten rond slimme logistiek, circulaire materialen en grensoverschrijdende kennisontwikkeling. De kloof in werkzaamheid met Vlaanderen is nagenoeg gedicht, maar de uitdaging blijft om de productiviteitskloof te sluiten.

EN HET WERK IS NIET AF...

Elk van deze strategieën was een antwoord op de uitdagingen van zijn tijd. De rode draad is duidelijk: Limburg boekt vooruitgang wanneer het eigen keuzes maakt, met duidelijke prioriteiten en gedeelde verantwoordelijkheid. De volgende strategie zal opnieuw moeten inspelen op nieuwe realiteit, en op de kracht van een regio die zich keer op keer weet te heruitvinden.

COLOFON

Interview en redactie

Dirk Selis

Eindredactie

Alyssa Horemans

Tanith Van Damme

Fotografie

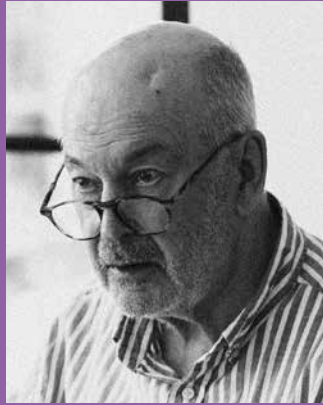
Boumediene Belbachir

Druk

Drukkerij Baillien-Maris

De inhoud van dit boek mag vrij gebruikt en gedeeld worden voor zowel niet-commerciële als commerciële doeleinden, mits duidelijke bronvermelding van POM Limburg en de namen van personen van wie geciteerde uitspraken komen.

© POM Limburg, 2025

Limburg is een regio die zich meer dan eens opnieuw moest heruitvinden na een economische terugslag. In Limburgse stemmen laten wij de mensen aan het woord die hun stempel drukten op vijftig jaar economische ontwikkeling in Limburg.

Topambtenaar Jean-Paul Coenen deelt in dit boek zijn ervaringen en inzichten vanuit de veelheid aan rollen waarin hij betrokken was bij de reconversie. Dit boek bundelt Coenens inzichten met de oertekst van priester-econoom Karel Pinxten (Het Limburgsche Vraagstuk, 1938), volgens Coenen een van de belangrijkste documenten in de transitiegeschiedenis van Limburg.